

Al vind je mij een Chinees

Kwalitatief onderzoek naar de ervaren sociale positie van
Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving

Bacheloronderzoek Algemene Sociale Wetenschappen

Jan Breur, Studentnummer 3046664
Begeleider: Jochem Thijs

Juli, 2008

Opgedragen aan mijn opa,
Ds. J. Breur, 1918-2008

Uw rechterhand houdt mij vast

Inhoudsopgave

Inleiding/voorwoord	p4
Dankwoord	p5
<hr/>	
Hoofdstuk 1: Probleemstelling	p6
Over het onderwerp	p6
Soort onderzoek	p6
Overkoepelende probleemstelling	p6
Vraagstelling	p7
Doelstelling	p7
Onderzoeksvragen	p8
Wetenschappelijke relevantie	p8
Maatschappelijke relevantie	p9
ASW-invalshoek	p9
<hr/>	
Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording	p10
Projectaanpak, Dataverzameling	p10
Benadering van de doelgroep	p10
Verantwoording onderzoeksstrategie	p11
Verantwoording selectie respondenten	p11
Definiëring/Operationalisering	p12
Uitvoering/verloop van het onderzoek	p12
Betrouwbaarheid en validiteit	p14
<hr/>	
Hoofdstuk 3: Literatuur	p16
<hr/>	
Hoofdstuk 4: Resultaten en Analyse	p21
<hr/>	
Hoofdstuk 5: Conclusies	p36
Samenvatting	p39
<hr/>	
Hoofdstuk 6: Reflectie/discussie	p40
<hr/>	
Literatuurlijst	p43
<hr/>	
Bijlagen	p46
<hr/>	

Inleiding/voorwoord

“Er is een vijfde colonne van geitenneukers in dit land, die autochtonen veracht en bespuwt. Ze haten onze vrijheid. En hoewel hun niets in de weg wordt gelegd op materieel of cultureel gebied, is het hun overtuiging dat goddeloos Nederland van de aarde weggevaagd moet worden.”

Theo van Gogh, 2001

Bovenstaande is een inmiddels legendarisch citaat van Theo van Gogh, waarmee de columnist/cinéast Marokkanen beschreef en veel kwaad bloed heeft gezet. De geschiedenis leert dat Van Gogh met zijn uitspraken dusdanig veel kwaad bloed heeft gezet, dat dit heeft geleid tot zijn moord door Mohammed B. Opmerkelijk is, dat Van Gogh niet alleen stond in zijn ideeën over Marokkanen in Nederland – of in de wijze waarop hij dit verwoordde. Het ‘post 9/11-tijdsgewricht’ kent vele politici en opiniemakers die op dergelijke wijze uitten hoe zij over Marokkanen en over het geloof van veel van hen, de Islam, dachten. Pim Fortuyn, Ayaan Hirsi Ali, Rita Verdonk, Marco Pastors, Geert Wilders, Ehsan Jami; stuk voor stuk hebben zij naam gemaakt als ‘Islam- en integratiecritici’. ‘Zelfs’ PvdA-wethouder Rob Oudkerk bezondigde zich aan een beledigende uitspraak, te weten ‘kutmarokkanen’; een kwalificatie die later dankzij rapper Raymzter tot geuzennaam werd verheven. Raymzter scoort, net als Ali B en Yes-R, hoog in de Nederlandse hitparade. Nedermicrofilms als ‘Shouf Shouf Habibi’, ‘Het Schnitzelparadijs’ en ‘Een Beetje Verliefd’ zijn razend populair. Zowel in de positieve als in de negatieve zin van het woord, staan Marokkanen in Nederland volop in de spotlights. Deze opeenstapeling van factoren brachten mij tot het doen van dit onderzoek. Het betreft een kwalitatief onderzoek naar de beleving die Marokkaanse jongeren hebben over hun positie of status binnen de Nederlandse samenleving. Hoe is het voor hen? Hoe kijken zij er tegenaan? Hoe duiden en verklaren zij hun opmerkelijke positie?

Ik beperk mij tot Marokkaanse *jongeren*, omdat ik ervaar dat de meeste aandacht naar hen uitgaat. Enerzijds door politici, van wie een aantal hen stelselmatig bestempelt als crimineel of (potentieel) terrorist, anderzijds in de wereld van de film en de popmuziek, waar hun emancipatie duidelijk zichtbaar wordt.

In de politieke en maatschappelijke discussie over deze bevolkingsgroep lijkt ‘Marokkaanse jongere’ synoniem te zijn voor ‘probleemjongere’. Aandacht voor de doorsnee Marokkaanse jongere is er nog nauwelijks. Ook lijkt er weinig stil te worden gestaan bij hun behoeftes en hun visie op de samenleving; men lijkt de Marokkaanse jongeren soms enkel tot de orde te willen roepen. Met mijn onderzoek hoop ik een evenwichtiger beeldvorming rondom Marokkaanse jongeren te creëren, en hun visie op hun maatschappelijke positie onder de aandacht brengen.

Dit onderzoek is behulpzaam voor eenieder die zich op enige wijze bezighoudt met integratievraagstukken en hierbij geïnteresseerd is in het perspectief van de Marokkaanse jongeren en eventuele vooronderstellingen wil toetsen aan de beleving van deze doelgroep.

Dankwoord

Mijn dank jegens de geïnterviewden is groot. Zij hebben tijd en energie vrijgemaakt voor mijn onderzoek en hebben persoonlijke zaken met mij gedeeld. Hen noem ik dan ook als eerste in mijn dankwoord. Ook wil ik de Tijdelijke Opvang Vroegtijdige schoolverlaters te Utrecht bedanken; een aantal interviews werd door hen mogelijk gemaakt. Ik dank directeur Ruud Schinkel dan ook voor de mogelijkheid die hij hiertoe bood.

Jochem Thijs wil ik bedanken voor zijn begeleiding. Dankzij hem heb ik mij enigszins aan een tijdschema weten te houden. Mijn medestudenten Evi Velthuis en Maksym Fesunenko wil ik bedanken voor de samenwerking en informatie-uitwisseling.

Tot slot nog een woord van dank aan mijn vriendin, Barbara Passchier. Niet alleen omdat het zo hoort, maar omdat zij daadwerkelijk een bijdrage heeft geleverd. Zij heeft mij gestimuleerd en vermaand op momenten dat dit nodig was. Op andere momenten bood zij afleiding en gezelschap, zodat de kaars van plezier in dit onderzoek nimmer opgebrand raakte.

Een ieder die hier genoemd staat – en zij die ik onverhoopt vergeten ben te noemen – mijn hartelijke dank.

Utrecht, 2008

Hoofdstuk 1: Probleemstelling

Over het onderwerp

Zoals in de inleiding van dit rapport reeds te lezen is, gaat dit onderzoek over de Marokkaanse jongeren in Nederland. Hierbij gaat het om de beleving van de positie die zij innemen. Hoe ervaren zij de wijze waarop zij bejegend worden? De kansen die zij hebben in het onderwijs en op de arbeidsmarkt? De vrijheid en mogelijkheden die zij hebben om hun leven hier naar eigen smaak in te richten? Om die vragen te beantwoorden, heb ik verscheidene Marokkaanse jongeren geïnterviewd. Hun antwoorden heb ik geanalyseerd, en hierop conclusies losgelaten. Het resultaat hiervan is dit rapport. In de rest van dit hoofdstuk ga ik verder in op de probleemstelling, vraagstelling, doelstelling en relevantie.

Soort onderzoek

Mijn onderzoek is kwalitatief en deels beschrijvend, deels verklarend van aard. Het zwaartepunt ligt echter bij het verklarende deel. Door middel van open interviews breng ik in kaart hoe Marokkaanse jongeren naar zichzelf, de maatschappij en hun positie hierin kijken. Ik heb gekozen voor een kwalitatief onderzoek, omdat het onderwerp vrij nieuw is op de wetenschappelijke agenda. Er is nog weinig bekend over de doelgroep, voor visie op de eigen positie betreft.

Vragen die ik in de interviews gesteld heb, sluiten aan bij de onderzoeksvragen, verderop in dit hoofdstuk. Binnen de domeinen van mijn hoofd- en subvragen sta ik stil bij identiteit en indentificatie, en bij visie op - en beleving van – politiek, maatschappij en cultuur.

Overkoepelende probleemstelling

Mijn onderzoek naar de positie van Marokkaanse Jongeren in Nederland past in het thema etniciteit en jongeren. Dit is ook het thema waarbinnen de subgroep waartoe ik als bachelorstudent behoort onderzoek doet. Elk lid van de subgroep doet onderzoek naar de rol die etniciteit of achtergrond kan hebben in het leven van jongeren. Dit kan gaan om het aannemen van een identiteit, het verwerven van een positie in de samenleving, het aangaan van relaties, het omgaan met conflicten, etc., etc., etc.

Vraagstelling

In mijn vraagstelling maak ik onderscheid tussen een beschrijvende en een verklarende vraag, omdat ik niet alleen wil weten WAT er aan de hand is, maar ook WAAROM dat zo is.

De vragen die ik met mijn onderzoek beoog te beantwoorden zijn:

- Hoe ervaren Marokkaanse jongeren hun sociale status binnen de Nederlandse samenleving en waardoor laat dit gegeven zich verklaren?

De vraagstelling is erg breed, waardoor niet aan alle dimensies van het vraagstuk omtrent Marokkaanse jongeren in Nederland recht kon worden gedaan in het tijdsbestek waarin ik mijn onderzoek heb gedaan. Het vraagstuk behelst immers integratie, participatie, onderwijs, criminaliteit, veiligheid, discriminatie, normen en waarden, etc. Het is echter niet mijn doel om van al die aspecten een nauwkeurige uiteenzetting te geven. Meer is het mij te doen om de maatschappijvisie en de maatschappijbeleving van Marokkaanse jongeren onder de aandacht te brengen. Op de deelaspecten hiervan zouden eventueel vervolgstudies gedaan kunnen worden.

Mijn onderzoek beslaat dus voornamelijk de aspecten van het vraagstuk die door de doelgroep zelf worden aangesneden. Hierdoor ben ik zo dicht mogelijk bij de beleving van de doelgroep zelf gebleven, en heb zo getracht recht te doen aan het doel van mijn onderzoek. Wel gaat het uitdrukkelijk om de sociale status van de doelgroep; waarmee het onderwerp enigszins afgebakend is.

Doelstelling

Dit onderzoek verschaft in de beleving van een specifieke doelgroep (Marokkaanse Jongeren), waarover veel gesproken wordt, van hun positie in de Nederlandse samenleving. Met het verworven inzicht kan stigmatisering van de doelgroep worden tegengegaan en kan er een balans worden aangebracht in de politieke en de maatschappelijke discussie die er over de doelgroep gevoerd wordt. Ook kunnen de waarneming, beleving en behoeften van de doelgroep zelf onder de aandacht worden gebracht; de discussie lijkt nu eenzijdig toegespitst te zijn op het terugdringen van overlast van de doelgroep.

Onderzoeksvragen

De vraagstelling van mijn onderzoek betreft het hoe en waarom van de maatschappelijke positie van Marokkaanse jongeren in Nederland. Die vragen laten zich opdelen in kleinere vragen, die de vraagstelling wat concreter maken. In de zoektocht naar antwoorden op mijn vraagstelling, had ik antwoord op de volgende deelvragen nodig.

- Hoe ervaren Marokkaanse jongeren hun sociale status binnen de Nederlandse samenleving en waardoor laat dit gegeven zich verklaren? (Hoofdvraag)
- Wat is de invloed van het politieke klimaat op de mate waarin Marokkaanse jongeren zich thuis weten Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving, en hoe laat die invloed zich verklaren?
- Welke ontwikkelingen worden als positief ervaren door Marokkaanse jongeren in Nederland, en waarom?
- Welke ontwikkelingen worden als negatief ervaren door Marokkaanse jongeren in Nederland, en waarom?

In de laatste twee onderzoeksvragen wordt de enigszins abstracte term ‘ontwikkelingen’ gebruikt. Hiervoor is bewust gekozen, omdat ik met name op zoek ben naar de eigen inbreng van de doelgroep. Wat er met ‘ontwikkelingen’ bedoeld zou kunnen worden, zijn het uitkomen van bioscoopfilms als ‘Shouf Shouf Habibi’, de dubbele paspoortendiscussie in de tweede kamer, het Ramadanfestival, etc, etc, etc.

Wetenschappelijke relevantie

Met mijn onderzoek geef ik de invloed van de tijdsgeest en bijbehorend politieke klimaat aan op de integratie van een minderheidsgroep in onze samenleving. Hierbij staat de positie en het perspectief van de minderheidsgroep zelf centraal. Ik lever een bijdrage aan de kennis over dit onderwerp.

Dat ik vanuit het perspectief van de doelgroep schrijf, dat wil zeggen: hun beleving, ervaring, visie, behoefte, etc. in beeld breng, draagt bij aan de wetenschappelijke relevantie. Er is tot nu toe nog weinig vanuit het perspectief van deze doelgroep geschreven, waardoor mijn onderzoek van grote meerwaarde is.

Maatschappelijke relevantie

De relatie tussen de autochtone en allochtone bevolking in Nederland staat onder druk. Er is vooral spanning tussen de autochtone bevolking en jongeren met een Marokkaanse etniciteit. De samenleving zoekt naar antwoorden op het integratievraagstuk, maar lijkt te weinig inzicht te hebben in de effecten van hun opstelling bij deze doelgroep. Met mijn onderzoek hoop ik dit inzicht te kunnen vergroten.

ASW-invalshoek

Mijn onderzoek is gedaan vanuit de ASW-invalshoek. Dat wil in de eerste plaats zeggen dat ik de materie interdisciplinair benaderd heb. Om dit onderzoek te doen, heb ik mij verdiept in bronnen vanuit onder meer de sociologie, de (sociale) psychologie, etnografie en zelfs de cognitieve neurowetenschappen. Dit, om mij een zo compleet mogelijk beeld te verschaffen over de materie.

Naast interdisciplinair is mijn onderzoek, naar maatstaven van de ASW-invalshoek, ook probleemgericht. Het betreft immers een concrete situatie; de sociale positie van Marokkaanse jongeren in de samenleving; waarover ik vragen stel en antwoorden zoek.

Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording

Projectaanpak, Dataverzameling

Om de vragen van mijn onderzoek te beantwoorden, heb ik data vanuit de doelgroep zelf verzameld: zij vertelden immers wat ik uiteindelijk wilde weten. Ook was literatuur een belangrijke factor; deze had ik nodig voor demografische achtergronden en theoretische verdieping. Hieronder een beknopte uiteenzetting over de wijze waarop ik mijn gegevens verzameld en gebruikt heb.

- ***Literatuurstudie***

Met de literatuurstudie voorafgaand aan mijn uiteindelijke onderzoek, bracht ik twee zaken in kaart. Enerzijds gaf ik een beschrijving van de doelgroep. Dit deed ik door middel van demografische gegevens over de Marokkaanse gemeenschap in Nederland en aan de hand van onderzoeksliteratuur over de integratie van de doelgroep. Anderzijds bracht ik de bestaande theorieën over in- en uitsluiting, integratie en groepsvorming in beeld; deze zal vergelijk ik met de inbreng van de doelgroep in mijn onderzoek om zo te achterhalen in hoeverre de theorieën aansluiten bij de beleving van de doelgroep over hun positie in de maatschappij. Een deel van de literatuurstudie is weergegeven in hoofdstuk 3; het lezen van de *gehele* literatuurstudie verdient echter aanbeveling.

- ***Interviews met de doelgroep***

Om in beeld te krijgen wat de beleving van de doelgroep is, en zo te voldoen aan het doel van mijn onderzoek, heb ik gekozen voor open, semi-gestructureerde interviews. Aan de hand van een topiclijst (zie bijlage), liet ik een selectie van leden van de doelgroep vertellen over hun ervaringen met de maatschappij en hun visie hierop. Dit deed ik vooral met individuele jongeren; één keer met een tweetal.

Benadering van de doelgroep

De doelgroep heb ik benaderd via de Tijdelijke Opvang Vroegtijdige schoolverlaters te Utrecht en via *hyves*. Bovenal heb ik ook mijn contacten in mijn woonplaats Veenendaal benut om in aanraking te komen met de doelgroep. Hier ken ik een aantal Marokkaanse jongeren die bereid waren mee te doen.

Er is gepoogd om scholen te benaderen, opdat wij daar leerlingen konden interviewen. Helaas was alleen de Tijdelijke Opvang Vroegtijdige schoolverlaters te Utrecht bereid cq in staat om ons de gelegenheid hiertoe te bieden. De interviews aldaar zijn uitgevoerd door mijn medestudenten Maksym Fesunenko en Evi Velthuis, die onderzoek deden naar een onderwerp waar overlap met het mijne in zat. Voor Maksym heb ik bij de interviews ook vragen over zijn onderwerp gesteld. Alle drie hebben wij contact gehad met de Tijdelijke Opvang Vroegtijdige schoolverlaters.

Verantwoording onderzoeksstrategie

Ik heb gekozen voor de open interviews, omdat het voor de probleemstelling het meest opportuun was om de doelgroep zelf zo veel mogelijk aan het woord te laten. Hierom is ook gekozen voor het gebruik van de topiclijst als ‘losse basis’ en niet als rijtje dat strak dient te worden afgelopen. De verhalen en gedachten van de doelgroep staan centraal. Om die reden wordt er ook bij de behandeling van de resultaten veel aandacht besteed aan de citaten van de respondenten. Verderop in dit hoofdstuk bespreek ik de wijze van analyse van de interviews.

Verantwoording selectie respondenten

Voor mijn onderzoek heb ik acht interviews gebruikt; waarvan er vijf met respondenten die tot mijn kennissenkring behoren. De reden voor dit beperkte aantal, is de moeilijkheid waarmee de doelgroep benaderbaar is voor dergelijke onderzoeken. Het zoeken naar respondenten heeft veel tijd in beslag genomen, waardoor het verloop van het onderzoek enigszins vertraagd raakte.

De kennissen onder mijn respondenten zijn alle vijf woonachtig in Veenendaal. Van de overige drie, wonen er twee in Utrecht. Eén respondent woont in Tilburg.

Omdat mijn onderzoek kwalitatief van aard is, acht ik de kleine onderzoekspopulatie niet problematisch. Gehoopt had ik op een aantal respondenten dat tussen de tien en de vijftien zou liggen. Met acht respondenten zit ik slechts twee respondenten onder mijn gestelde minimum. Daarbij is er onder de respondenten sterke heterogeniteit qua sekse, leeftijd en opleidingsniveau, waardoor mijn onderzoek zijn waarde behoudt.

Definiëring/Operationalisering

In de bijlagen van dit onderzoeksrapport (bijlage 2) is een lijst te vinden waarmee ik een aantal concepten dat in dit onderzoek, dan wel in bijbehorende literatuurstudie voorkomt, definieer. Zo maak ik helder wat er met deze begrippen wordt bedoeld.

De onderzoeksvragen heb ik geoperationaliseerd door ze te vertalen naar de vragen in de topiclijst. Hiermee heb ik de vragen beantwoordbaar gemaakt voor de respondenten. Ook de topiclijst is terug te vinden in de bijlagen (bijlage 1).

De deelvragen ‘hoe laat dit zich verklaren’ en ‘waarom’ bleken in de interviews lastig te stellen, omdat respondenten de fenomenen veelal meer verklaarden, dan de invloed die desbetreffende fenomenen hebben – hetgeen ik eigenlijk onderzocht. Door deze vragen niet onbeantwoord te laten, heb ik de gezochte antwoorden geabstraheerd uit de gevolgen en alternatieven die de respondenten zelf aandroegen. ‘Hoe laat dit zich verklaren’ en ‘waarom’ zijn dus geoperationaliseerd in ‘welke consequenties heeft die invloed’ en ‘hoe zou het anders moeten’.

Om deze operationalisering te verduidelijken, geef ik het volgende voorbeeld:

Het huidige politieke klimaat wordt als negatief ervaren, omdat dit leidt tot boosheid onder Marokkanen en omdat er, naar mening van de respondenten, een eind moet gemaakt worden aan het wij/zij-denken.

Uiteraard worden de door de doelgroep gegeven verklaringen voor ontwikkelingen en fenomenen ook meegenomen in het onderzoek.

Uitvoering/verloop van het onderzoek

Zoals al eerder is aangegeven, was het vinden van respondenten een lastig en tijdrovend karwei. Hier heeft veel tijd ingezet. De interviews zijn afgenomen op de Universiteit Utrecht, het gemeentehuis van Veenendaal, horecagelegenheden bij de stations Utrecht Centraal en Tilburg en op de Tijdelijke Opvang Vroegtijdige schoolverlaters te Utrecht. De interviews zijn vastgelegd op cassetteband. Na het afnemen van de interviews heb ik deze integraal uitgetikt op de computer. Hieronder een fragment:

J: *Okee, we hebben nu positieve dingen genoemd. Dan gaan we nu over naar de negatieve dingen. Welke dingen maken het moeilijker voor Marokkaanse jongeren in de samenleving?*

JR5: Ja steeds dat eh... sowieso dat ‘Marokkaanse jongeren’, ‘jonge Marokkaan’, ‘jij...’ het is niet meer ‘jij mens’ of ‘jij...’; het is, ja ik wil, ja, zie mij maar gewoon als een mens en niet zozeer als Marokkaan, niet zozeer als Nederlander, interesseert me allemaal welke afdruk ik krijg van jou. Al vind je mij een Chinees, daar lig ik niet wakker van. Als ik maar gewoon mens kan zijn. En dat is wat ik wel mis heel vaak. Dat mensen hebben van ‘zij is een Marokkaan, dus zal dat wel zo zijn’, nee, ik ben Marokkaan maar ik ben evengoed een Nederlander. Misschien ben ik iets anders omdat ik Nederlands ben, of ben ik misschien... Nee, ik ben zo omdat ik menselijk ben. Ik ben [JR5], ik ben geen Marokkaan, geen Nederlander, geen niks...

Na het uittikken van de interviews, heb ik in de data gezocht naar steekwoorden, die zouden leiden tot een open codering. Hiertoe heb ik tabellen gecreëerd, waarin deze steekwoorden, gekoppeld aan een concreet citaat zijn af te lezen. Hieronder ter voorbeeld een gedeelte van een dergelijke tabel:

Wat is de invloed van het politieke klimaat op de mate waarin Marokkaanse jongeren zich thuis weten Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving, en hoe laat die invloed zich verklaren?

JR1.2.1	Ja, inburgeren en zo vind ik wel heel belangrijk.	Belang inburgeren
JR1.2.2	Maar wat ik nu vind, bijvoorbeeld met Geert Wilders, en de dingen die hij roept... kijk, ik ben wel voor vrijheid van meningsuiting, maar ik vind niet dat je mensen opzettelijk moet kwetsen. Dat vind ik gewoon (...) stelselmatig pesten.	Gekwetst
JR1.2.3	Dus dan denk ik wel van... als zulke mensen steeds meer stemmen krijgen, dan ga je als allochtoon wel denken van: oh, er heerst echt een hele negatieve opvatting over mijn geloof.	Negatief imago: religie

Nadat ik de antwoorden gecodeerd had, ben ik op zoek gegaan naar gemene delers tussen die steekwoorden, om een algemene lijn te ontwaren. Deze heb ik eveneens in tabellen gezet, waarin is af te lezen welke statements er aan de respectievelijke respondenten zijn toe te kennen. Aan de hand van de gegevens uit de tabellen kan ik uitspraken doen over de gevoelens en opvattingen van de doelgroep. Het voorbeeld hieronder gaat in op verklaringen van positieve ontwikkelingen die Marokkaanse jongeren zien in de samenleving.

Verklaring					
	Meer omgang cq bekendheid	Afhankelijk van buurt	Meer kansen	Sterkere generatie, weerbaarheid	Discussie
JR1	X				
JR2	X			X	X
JR3	X				
JR4	X			X	
JR5					
JR6					X
MRK	?	?	?	?	?
KJ		X			X

In deze tabel geeft een X aan dat een respondent uitspraken heeft gedaan in die richting. Een vraagteken geeft aan, dat uit de uitspraken van desbetreffende respondent niet is op te maken wat de gedachten en gevoelens van die persoon zijn ten aanzien van die uitspraken. Een symbool dat ik ook gebruik heb, maar welke niet in de voorbeeldtabel is genoemd, is de +/- . Dit symbool geeft aan dat de respondent aangeeft dat iets positief is, maar dat er een negatief aspect aan zit – of vice versa. In sommige tabellen kan er bij de X of de +/- een kleine toelichting staan.

Zoals in de bovenstaande tabel te zien is aan de ampele hoeveelheid vraagtekens die gekoppeld zijn aan één persoon, is niet iedereen in staat om op alle onderwerpen een helder antwoord te formuleren. Dit kan komen doordat de respondent te weinig mondig is, of onvoldoende zicht op de materie heeft om zich een standpunt aan te meten. Paradoxaal genoeg; door geen informatie te kunnen verschaffen, verschaft de respondent informatie. Doordat hij/zij niet in staat is te reageren op een vraag, kan men afleiden dat de respondent de voorliggende kwestie niet herkent.

Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid van de resultaten is te herleiden uit het feit dat er algemene lijnen in de gewonnen data zijn te vinden. De stellingnamen van de respondenten zijn in vrijwel alle gevallen onderbouwd met argumenten. Omdat de verzamelde gegevens niet worden gekwantificeerd, zijn rekenfouten niet aan de orde. Ook wordt de betrouwbaarheid gewaarborgd door de heterogeniteit van de onderzoekspopulatie.

De validiteit wordt gewaarborgd doordat ik met de vragen in mijn topiclijst dicht bij mijn daadwerkelijke onderzoeksvragen blijf. Doordat ik enige structuur in mijn interviews heb gehouden, is er nagenoeg niet van de onderzoeksvragen en hun operationaliseringen afgeweken.

Hoofdstuk 3: Literatuur

Dit hoofdstuk betreft een samenvatting van mijn reeds eerder gemaakte literatuurstudie. Hoewel de meest relevante informatie hieruit is overgenomen in dit hoofdstuk, verdient het aanbeveling om ook de volledige literatuurscriptie te lezen. In het hoofdstuk 'literatuur' van deze eindrapportage beperk ik mij tot het uiteenzetten van begrippen en thema's die in mijn onderzoek van groot belang blijken te zijn. Alvorens dit te doen, geef ik een vluchtige (demografische) situatieschets van de doelgroep en een samenvatting van haar migratiegeschiedenis.

Volgens de Bosatlas van Nederland is 12,5% van de 691.357 niet-Nederlanders in 2006 afkomstig uit Marokko. Van de 3.147.615 allochtonen (personen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren) heeft er 10,3% een Marokkaanse achtergrond. Allochtonen uit Marokko wonen in 2006 voornamelijk in de Randstad, waar het percentage veelal oploopt tot boven de 1,4% per gemeente. In Noordoost-Nederland wonen de minste allochtonen uit Marokko; hier blijft het percentage veelal onder de 0,1%. De prognose voor 2025 luidt dat er bijna 0,2 miljoen Marokkaanse inwoners van de eerste generatie en bijna 0,25 miljoen Marokkaanse inwoners van de tweede generatie woonachtig zullen zijn in Nederland.

De etnische context waarbinnen deze ontwikkelingen zich voltrekken zijn totaal niet te vergelijken met de situatie in 1900. Het aantal inwoners dat buiten Nederland is geboren is tussen 1900 en 2006 gestegen van 52.989 naar 1.734.722 (Bosatlas van Nederland). Waar Duitsers (60,1%) en Belgen (28,1%) in 1900 nog de grootste groep buiten Nederland geboren inwoners waren, is het percentage ooster- en zuiderburen geslonken tot respectievelijk 6,7% en 2,7%. Marokkanen bevonden zich, voor zover al aanwezig, in 1900 in de groep overig (7,4%) en het aantal inwoners van Nederland van Marokkaanse komaf was hiermee als nihil te bestempelen. In 2006 is 9,7% van de buiten Nederland geboren inwoners Marokkaans. In 1900 waren er buiten het grensgebied nauwelijks gemeentes waar het aantal inwoners dat niet in Nederland is geboren hoger was dan 1%; in 2006 is niet het grensgebied maar vooral de Randstad een populair vestigingsgebied voor buiten Nederland geboren. Hier zijn vooral veel gemeentes waar het percentage buiten Nederland geboren boven de 10% uitkomen. In

de grote steden komt het percentage allochtonen zelfs boven de 25% uit. Gemeentes met minder dan 2% buiten Nederland geboren en of 6% allochtonen zijn zeldzaam geworden.

Het einde van de Tweede Wereldoorlog markeerde een verandering in de migratiegeschiedenis van West-Europa. “De totale omvang van migratie nam toe, immigratie werd belangrijker ten opzichte van emigratie (veel landen kregen nu te maken met een immigratieoverschot) en vooral de langeafstandsimmigratie groeide sterk.” (Wilterdink in Geuijen e.a., hoofdstuk 3, 1998) In de periode tussen 1955 en 1975 was er een grote arbeidsmigratie. Dit, omdat er een grote vraag naar laaggeschoolde en relatief laag betaalde industriearbeid bestond als gevolg van de versnelde industrialisatie.

Aanvankelijk is er geen structuur in de werving van buitenlandse arbeidskrachten, maar in 1960 begon Nederland met het sluiten van wervingscontracten met het buitenland. In 1969 sloot Nederland een wervingcontract met Marokko. Werkgevers werden, na het indienen van een aanvraag bij het ministerie van Sociale Zaken, doorverwezen naar een wervingsbureau. Werkgevers waren verantwoordelijk voor huisvesting en kostgeld en waren verplicht de reis naar Nederland te bekostigen en vakanties in het land van herkomst mogelijk te maken.

De stroom buitenlandse werknemers beperkte zich niet tot de officiële kanalen; 70% kwam als illegaal, werd rechtstreeks door een bedrijf naar Nederland gehaald of kwam uit een ander EEG-land (Van der Werf, 1998).

Arbeidsmigranten, veelal mannen, zouden slechts tijdelijk in Nederland verblijven. Tussen 1960 en 1970 is dan ook ongeveer 60% teruggekeerd naar het land van herkomst. Echter, in de loop der tijd veranderde de tijdelijke arbeidsmigratie in blijvende vestiging in Nederland (Van der Werf, 1998). Door de daling van industriële arbeid in West-Europa en door automatisering en internationalisering van de productie verminderde het arbeidsaanbod voor de arbeidsmigranten. In heel West-Europa werd de rekrutering van arbeidsmigranten stopgezet in 1973 en 1974. Omdat hierdoor terugkeer naar het land van herkomst onherroepelijk zou worden, vestigden de arbeidsmigranten zich steeds vaker permanent. Gezinshereniging en gezinsvorming vonden vanaf die jaren plaats (Wilterdink in Geuijen e.a., hoofdstuk 3, 1998).

Gezegd moet worden dat er niet alleen gekozen werd voor permanent verblijf. In het begin van de jaren '80 stelde het SCP haar prognoses over toename van Turken en Marokkanen naar

beneden bij, vanwege stijgende remigratie van die bevolkingsgroepen. (SCP, Sociaal en Cultureel Rapport 2004)

Deze cijfers en geschiedenis kennende, kunnen we nu onze blik op de actuele situatie richten. Zoals ik al eerder schreef, beperk ik mij hierbij tot een aantal relevante begrippen. Het eerste begrip dat ik hier toelicht heeft te maken met de wijze waarop Marokkanen zich identificeren en manifesteren in de Nederlandse samenleving. Het betreft hier de allochtonisering van de Islam en de Islamisering van allochtonen (in casu Marokkanen). Dit houdt in dat Marokkanen hun etnische achtergrond veelal vereenzelvigen met hun religieuze overtuiging; de Islam. In mijn onderzoek zal blijken dat deze vereenzelving veelvuldig plaatsvindt. Dit is te herleiden naar een strategie van acculturatie en positionering die in het verleden erg zinvol is geweest. In de jaren '80 werd de betekenis van Islamitische organisaties beleidsrelevant, omdat het permanente verblijf de tijdelijkheid verving als uitgangspunt van de overheid. Vanaf dat moment nam ook hun rol een vlucht. Organisaties zetten zich in om tal van faciliteiten, zoals meer en betere gebedsruimtes, Islamitische geestelijke verzorging in ziekenhuizen en het leger, Islamitische scholen, et cetera. Er werd geredeneerd vanuit een achterstandspositie van moslims; vanuit die beredenering werd de samenleving voor hen 'opengebrouwen'. "Juist door het 'allochtone' karakter van de Islam te benadrukken, als iets dat behoort bij de culturele eigenheid van een bepaalde categorie migranten, konden Islamitische organisaties met kracht van argumenten bepaalde voorzieningen en regelingen afdwingen." (Sunier in Geuijen e.a., hoofdstuk 5, 1998).

Behalve de positionering van Marokkanen als Islamitisch, is ook de sociale afstand tussen de doelgroep en de autochtone meerderheid een belangrijk gegeven in mijn onderzoek. Feitelijk is het zelfs het centrale uitgangspunt in mijn onderzoek. Deze sociale afstanden wijzen op een zekere etnische hiërarchie (Hagendoorn, 1995). De hiërarchie wordt gekend door drie aspecten: 1) een voorkeur voor de ingroup, 2) een consensus binnen de ingroup over de sociale afstand tot etnische outgroups, 3) een consensus op intergroup niveau over de etnische hiërarchie. In onderstaande alinea's licht ik dit verder toe.

Over het algemeen bestaat er een voorkeur voor de eigen ingroup, omdat deze in een aantal behoeften bevredigt. De behoefte aan de veiligheid die geboden wordt door een context die op cultureel niveau 'behapbaar' is (Hagendoorn, 1995; Hutnik, 1991). De behoefte aan een ondersteunende, samenhangende sociale omgeving (Hagendoorn, 1995; Sumner 1906). De

behoefte aan een positieve sociale identiteit, die tot stand komt doordat outgroups negatiever worden beoordeeld dan de ingroup (Hagendoorn, 1995; Tajfel, 1982).

Na de voorkeur voor de eigen groep (ingroup), zijn er ook vaststaande voorkeuren voor zekere outgroups in een algemeen aanvaarde volgorde. Dit blijkt een internationaal gegeven te zijn (Hagendoorn, 1995). De ladder van interetnische voorkeuren kan beschouwd worden als een (gedeelde) sociale representatie (*Shared Representation*) van de kijk die de ingroup heeft op de respectievelijke positie van etnische groepen in de samenleving (Hagendoorn, 1995). Een gedeelde representatie – gedeeld wil niet zeggen: identiek – is van belang in het maken van onderscheid tussen zelf en ander, maar ook in het herkennen van overeenkomsten tussen zelf en ander. Dit speelt een belangrijke rol in interactie tussen verschillende mensen (Decety en Sommerville, 2003)

Dominante etnische groepen rechtvaardigen hun positie op de hiërarchische ladder door lageregeplaatste etnische groepen negatief te stereotyperen (Hagendoorn, 1995) of door vooroordelen te koesteren jegens lageregeplaatste groepen (Chrysochoou, 2004). Om een positieve sociale identiteit vast te houden, vergelijken de lageregeplaatste groepen zich op hun beurt weer met groepen die zich op ongeveer dezelfde hoogte bevinden (Hagendoorn, 1995). Ook waarderen zij zichzelf positiever op andere niveaus (Chrysochoou, 2004). De positie die iemand inneemt in de sociale hiërarchie is in grote mate bepalend voor zijn gedrag. Hoe stabiel die positie is, in hoeverre de statusoekening als legitiem wordt ervaren, en of het mogelijk is om groepslidmaatschap in te wisselen, hangt hiermee samen (Chrysochoou, 2004). Als etnische achtergrond een criterium is in de hiërarchie, is dat laatste natuurlijk niet zomaar mogelijk. De ladder van de etnische hiërarchie, die de populariteit van verschillende etnische bevolkingsgroepen meet, staat hierdoor behoorlijk vast. Iedereen heeft zijn plekje.

Op de ladder van interetnische voorkeuren scoren binnen de Nederlandse samenleving Marokkanen en Turken het laagst, zo blijkt uit onderzoek (Hagendoorn, 1995; Gijsberts en Dagevos, 2004; Pels en De Gruijter, 2004). Van alle etnische groepen worden zij als minst verdraagzaam, eerlijk en hulpvaardig aangemerkt. Een stijging in het aantal allochtone bewoners van een buurt maakt het oordeel dat autochtonen over Marokkanen hebben negatiever (Gijsberts en Dagevos, 2004). Dit lage oordeel gaat bijvoorbeeld gepaard met een gemiddeld laag opleidingsniveau en eenzijdige werkervaring van allochtone werknemers, waardoor hun arbeidsproductiviteit lager wordt ingeschat door werkgevers. Het gevolg

hiervan is, dat allochtonen (waaronder Marokkanen) eerder worden getroffen door werkloosheid als de economie terugloopt en later dan autochtonen van economisch herstel profiteren (Pels en De Gruijter, 2004).

De etnische hiërarchische ladder gaat voor een belangrijk deel uit van de waardering van verschillende groepen door een specifieke ingroup. Echter, in mijn onderzoek is vooral de laatstgenoemde van de drie criteria, de consensus op intergroup niveau, een factor van belang. Deze is bepalend voor de sociale positie van Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving en daar uit voortvloeiend hun ervaring en beleving hiervan.

Hoofdstuk 4: Resultaten en Analyse

“Ja steeds dat eh... sowieso dat ‘Marokkaanse jongeren’, ‘jonge Marokkaan’, ‘jij...’ het is niet meer ‘jij mens’ of ‘jij...’; het is, ja ik wil, ja, zie mij maar gewoon als een mens en niet zozeer als Marokkaan, niet zozeer als Nederlander, interesseert me allemaal niet welke afdruk ik krijg van jou. Al vind je mij een Chinees, daar lig ik niet wakker van.”

Respondent JR5

Al vind je mij een Chinees... een opmerkelijke en enigszins bevreemdende, maar desalniettemin veelzeggende uitspraak van één van mijn respondenten. Een uitspraak waaruit af te leiden is, dat de positie die Marokkaanse jongeren in de huidige Nederlandse samenleving ongewenst is. De respondent wil niet als lid van een aparte doelgroep gezien worden, maar een volwaardig lid van de samenleving – gelijkwaardig aan alle andere leden van de samenleving. Voor de persoon in kwestie, een negentienjarige MBO-scholiere, is het in het geheel niet van belang welke afkomst haar wordt toegedicht, zolang zij maar als volwaardig mens wordt gezien. Een prikkelend voorbeeld waarin de wens van veel van de respondenten naar voren komt: het einde van het hokjesdenken op basis van afkomst.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek behandeld. Tevens worden deze resultaten geanalyseerd. Uit de resultaten en de analyse trek in conclusies die in het hierop volgende hoofdstuk gepresenteerd worden. De resultaten en analyses in dit hoofdstuk worden telkens in relatie met de onderzoeksvragen behandeld. Omdat de deelvragen nadere, specifiekere uitwerkingen van de hoofdvraag zijn en niet los van elkaar te beschouwen zijn, zullen zij integraal in één doorlopend verhaal behandeld worden.

Marokkaanse jongeren zijn veelal niet positief over hun positie in de Nederlandse samenleving. Vrijwel alle respondenten geven hier een negatief antwoord, maar de meesten van hen geven aanvankelijk aan dat het zeer genuanceerd ligt. “Het ligt er maar aan wie je voor je hebt” of woorden van dergelijke strekking zijn veelgehoord, terwijl verderop in het gesprek naar voren komt dat de positie van Marokkaanse jongeren als vrij negatief wordt ervaren. In het volgende voorbeeld wordt duidelijk hoe men van een genuanceerde kijk overgaat naar een negatievere kijk.

“Het hangt er vanaf wat je verstaat onder de Nederlandse samenleving. De Nederlandse samenleving is natuurlijk ook niet homogeen; het bestaat uit verschillende onderdelen.”

Respondent JR2

“Nou wat je natuurlijk wel ziet in de geschiedenis is dat, eh, de doelgroep die de zwarte piet toebediend krijgt, verschilt. Kennelijk heeft deze samenleving het altijd nodig dat een bepaalde groep de zwarte piet toebedeeld krijgt. En dat zijn op dit moment de moslims, en die worden als mens niet gezien.”

Respondent JR2, verderop in het interview

Te zien is dus dat men aanvankelijk – om wat voor reden dan ook – niet helder formuleert dat de positie van Marokkaanse jongeren negatief is; later wordt dit standpunt wel verwoordt. Twee respondenten geven wel direct aan dat zij de positie die Marokkaanse jongeren bekleden in de samenleving als (voornamelijk) negatief zien.

De Nederlandse samenleving heeft al een idee over Marokkaanse jongeren en die verwachten goede dingen niet van Marokkaanse jongeren en als er dan goede dingen zien van Marokkaanse jongeren schrikken ze daar eigenlijk een beetje van.

Respondent JR5

Ja, ik merk dan ook dat veel individuen toch een beeld hebben dat niet echt rooskleurig is. En dus als je kijkt naar de samenleving – hoe dat vertaalt in de samenleving – heb ik heb ik het idee dat de samenleving een niet al te positief beeld heeft van Marokkanen.

Respondent JR6

Positieve zaken worden wel degelijk genoemd, maar de algemene lijn in de antwoorden geeft toch vooral een negatief beeld aan – veelal ingeleid met de vermelding dat ‘het niet zo zwart-wit’ ligt.

De etnische hiërarchische ladder wordt herkend. Er is een scheiding te maken tussen de tieners met een opleidingsniveau van MBO of lager, die deze hiërarchie niet herkennen of de

vraag niet begrijpen; en de twintigers met een HBO of universitaire opleiding. Zij herkennen de ladder wel. Wat er ten grondslag ligt aan het feit dat de lager opgeleide tieners de etnische hiërarchie niet herkennen, en de hoger opgeleide twintigers wel, dient in het midden gelaten te worden. Wel is het van belang om vast te stellen dat het herkennen van de etnische hiërarchische ladder en het negatief ervaren van de positie van de doelgroep gegevens zijn die elkaar ondersteunen. Wie de hiërarchie op basis van etniciteit herkent en ziet dat de Marokkanen op de laagste sporten van deze ladder staan, beschouwt de positie van de doelgroep al snel als negatief. Dit proces mocht ik optekenen uit de mond van verschillende respondenten.

Hoewel de etnische hiërarchische ladder een verklaring biedt voor de negatieve positie van Marokkaanse jongeren in de samenleving, is deze nauwelijks afdoende te noemen. Immers: hoe is de lage positie van de doelgroep op de ladder te verklaren? En hoe wordt de positie verklaard door mensen die de ladder niet zien? De meeste respondenten zien discriminatie en het afgaan op vooroordelen en vooronderstellingen (soms op basis van uiterlijk) als een belangrijke factor in de positie die de doelgroep heeft.

“Wat ik tijdens mijn stages heel erg meegemaakt heb, is dat ik direct heel erg onderschat werd. Van ‘o, wat goed. Wat kun je dat goed. Je Nederlands is heel erg goed...’ en dat soort dingen krijg je dan, terwijl het voor mij natuurlijk net zo vanzelfsprekend is als voor iedere andere Nederlander om gewoon goed Nederlands te kunnen spreken.”

Respondent JR2

De gegeven verklaringen voor de positie van de doelgroep zijn erg divers. Ze beslaan culturele verschillen, negatieve ervaringen van de autochtone meerderheid met Marokkanen, een tekort aan contact met dan wel kennis over de doelgroep bij de autochtone meerderheid, een negatief beeld geschapen door de media, en een behoefte van de samenleving om een bevolkingsgroep negatiever te labelen. Hierbij valt op dat het beeld dat de media wordt geschapen van de doelgroep en een gebrek aan contact of kennis één op één door dezelfde respondenten als verklaring wordt aangedragen.

De behoefte om bepaalde groepen in de samenleving negatiever te labelen dan andere groepen sluit aan bij onderdelen van de theorie van de etnische hiërarchische ladder. Het is een gevolg

van het positiever labelen van de eigen ingroup ten opzichte van outgroups (Hagendoorn, 1995; Tajfel, 1982). Marokkanen, met name Marokkaanse jongeren, zijn hiervan de dupe; zij worden negatief gelabeld door de autochtone meerderheid. De respondenten leggen overigens zelf dit verband niet zo snel. Slechts twee van hen benoemt een behoefte aan een ‘zwarte piet’ in de samenleving. Wel worden discriminatie en vooroordelen door vrijwel alle respondenten genoemd als oorzaak voor de negatieve positie van de doelgroep. Het is mogelijk dat de etnische hiërarchische ladder herkend wordt, maar de achterliggende mechanismen niet (altijd).

“Dat de maatschappij een zondebok nodig heeft. Dat zijn nu de Marokkanen, zeg maar. Ja... En daarmee automatisch minder andere bevolkingsgroepen.”
Respondent JR6

Over het politieke klimaat zeggen de respondenten dat deze te eenzijdig is toegespitst op de Marokkanen en de Islam. Vooral bij dit onderdeel van de interviews kwam sterk naar voren dat voor de respondenten de etnische en de religieuze identiteit sterk met elkaar vereenzelvigd worden. Dit kwam ook erg naar voren toen de respondenten spraken over de omgang met bijvoorbeeld collega’s; waarin zij vaak worden aangesproken op geloofszaken. Een uitzondering hierop is respondent KJ, die zelf niet Islamitisch is.

Paradoxaal genoeg bestempelen de respondenten het politieke klimaat als te eenzijdig toegespitst op de Marokkanen en de Islam, maar wordt er wel een grote heterogeniteit tussen de verschillende politieke partijen herkend. Een aantal respondenten geeft aan dat er in de politieke discussie een kloof ontstaat en het wij-zij denken gevoed wordt. Ook wordt er door een aantal respondenten aangegeven, dat door het politieke klimaat veel discussie loskomt. Respondenten MRK en KJ, respectievelijk 12 en 13 jaar, doen wel een aantal uitspraken over de politiek, maar geven tegelijkertijd aan dat dit niet in hun interessegebied ligt.

“Ja, Geert Wilders geeft gewoon verkeerde argumenten. Ja, iedereen heeft zijn eigen mening maar hij legt het gewoon een beetje verkeerd uit, en hij maakt mensen bang enzo. Dat vind ik een beetje verkeerd.”
Respondent KJ

De respondenten geven zeer uiteenlopende redenen voor de staat van het politieke klimaat. Hierin is geen eenduidige lijn te vinden. Een aantal respondenten zeg dat er vooral wordt ingespeeld op een mediahype en onrust bij de autochtone bevolking. Respondenten JR6 en KJ geven aan dat één van de oorzaken te vinden is bij het feit dat er daadwerkelijk problemen met Marokkanen in de maatschappij zijn. Respondent JR6 is tevens één van de respondenten die naar de mediahype en de onrust bij autochtonen verwijzen. Ook is hij de enige die aangaf dat hij de politieke partijen vooral als zeer homogeen beschouwt. Verder wordt er aangegeven dat Marokkanen te ‘anders’ zijn (JR2), dat het integratievraagstuk nou eenmaal interessante discussies oplevert (JR3 en JR4), en dat politici maar wat roepen en van een mug een olifant maken.

“Ja, dat is vooral het Islam-debat; integratiedebat, hè, dat ik een tendens zie dat alle politieke partijen daar wel een slaatje uit willen slaan, zeg maar. Het is een hot item en ja, ik heb echt het idee dat je daar echt kiezers mee kunt trekken. En dat politieke partijen, die hebben dat door, zeg maar, en die spelen daarop in.”

Respondent JR6

“Dus ik snap wel dat... ja, datgene dat opvalt, dat daar over gepraat wordt. En wat natuurlijk ook zo is, daar moeten we wel eerlijk over zijn, Marokkaanse en Turkse mensen komen vanuit een ander soort cultuur, met andere normen en hele andere taal en ook religie verschilt heel erg.”

Respondent JR2

Dus er heerst een bepaalde angst en onwetendheid... en als je integratie op je agenda zet, dan ben je in elk geval al voor de bevolking interessant, dan gaan ze naar je luisteren. Dus het is wel een heel populaire discussie, van okee... en kijk... ook op je werk; het is gewoon leuker om daar een discussie te hebben over integreren en over cultuurverschil, dan over fileproblemen.

Respondent JR4

“Ja, ik vind het, vind het ja... ‘k weet niet. Politiek, lijkt wel alsof hun een eigen leven leiden of zo. Soms. Dan hebben ze het over dingen, dat ik denk ‘waar hebben jullie het over, man?’ Ga eens op straat, dat is allemaal niet gaande hoor!”

Respondent JR5

Evenals de verklaringen, zijn ook de gevolgen zeer uiteenlopend in de antwoorden van de respondenten. Het politieke klimaat wordt zowel positieve als negatieve gevolgen toegekend. Het sterkere zelfbewustzijn en de sterkere positionering (JR1) en het feit dat er veel discussie loskomt (JR2 en JR5) worden genoemd als positieve gevolgen. Een afkeer tegen Nederland en het afzetten tegen de Nederlandse samenleving bij Marokkaanse jongeren (JR2 en JR4), de selffulfilling prophecy van negatief gedrag bij Marokkaanse jongeren (JR2) en kwaadheid onder Marokkaanse jongeren (JR6) worden als negatieve gevolgen gezien. Overige genoemde gevolgen zijn de constatering dat autochtonen ‘het wel mooi vinden’ en de negatieve geluiden over Marokkaanse jongeren geloven (JR4 en JR6), onverschilligheid jegens de discussie (JR5, JR6, MRK, waarbij JR6 de onverschilligheid aan zichzelf toeschrijft), autochtonen die afstand nemen van Wilders (JR3) en de constatering dat ‘het probleem’ niet wordt opgelost door dit politieke klimaat (JR1 en JR3).

“Dat werkt dus door, dat de mensen dus zelf gaan denken, zelf dingen gaan achterhalen en juist wat ze willen bereiken is dat ze juist gaan integreren en zich juist gaan identificeren en dat is goed voor de Nederlandse samenleving.”

Respondent JR1

“En je ziet ook die selffulfilling prophecy: hoe vaker je negatief praat over een bepaalde groep, hoe eerder zij zich er ook naar gedragen. Daar is ook een psychologische theorie over; dat is gewoon een feit.”

Respondent JR2

In de discussie over het ‘aanpassen aan de samenleving’, staan de respondenten een vorm van aanpassing voor, waarbij iedereen voldoende handvatten heeft om mee te kunnen doen in de samenleving, maar daarnaast zijn of haar leven naar eigen inzicht kan invullen. Het vasthouden aan bepaalde tradities en gebruiken hoort daar ook bij. Respondent JR2 spreekt liever over burgerschapscompetenties die voor de gehele samenleving gelden, dan over ‘aanpassing’ of ‘integratie’. Respondent JR5 geeft aan dat ze juist is zoals ze is omdat ze is aangepast aan de Nederlandse normen en waarden. Respondenten MRK en KJ waren niet in staat om een standpunt op dit vraagstuk te formuleren.

“Als je als burger in Nederland je niet voortdurend aanpast, dan krijg je ongetwijfeld problemen. Om even een concreet voorbeeld te nemen: stel je voor, je hebt een bedrijf opgestart in de jaren '80. Toen waren computers nog niet zo erg in, en e-mail was er nauwelijks of helemaal niet. Als je de hele tijd bij dat van de jaren '80 blijft, die bedrijven zonder internet... die bestaan gewoon niet meer... die zijn failliet gegaan. Dus je moet gewoon, ongeacht welke etniciteit je hebt, je aanpassen aan de veranderende samenleving. Je moet op de hoogte blijven van rechten en plichten, wat voor scholingsaanbod is er, wat zijn je perspectieven; je moet daar continu als burger daarvan op de hoogte zijn. Dus ik spreek liever over burgerschapscompetentie dan over aanpassen of integratie, assimilatie; daar gaat het niet om. Het gaat erom dat je als mens, als individu, je kunt redden – zelfstandig en als samenleving, naar andere mensen toe. Wilders is dus in mijn ogen niet geïntegreerd of aangepast.”

Respondent JR2

“Als ik over mezelf mag spreken; ik vind dat ik juist, júst ben aanpast. Dankzij Nederland ben ik wie ik ben. Dankzij Nederland kleed ik mij hoe ik mij nu kleed. En als ik in Marokko zou zijn, dan zou het heel raar zijn om mij zo te gaan kleden. Want niemand in Marokko kleedt zich zo; heel weinig doen ze dat daar. Als ik dat daar ga doen; iedereen gaat naar mij kijken van ‘wat doet zij nou’, terwijl hier in Nederland: vrijheid van meningsuiting.”

Respondent JR5¹

“Ja... Dan is altijd de eerste vraag die bij mij opkomt: ‘wat is aanpassen’, wat ‘wat is de definitie van aanpassen’. Ik ben voor integratie, maar ik ben tegen assimilatie. [...]ja, als ik bij wijze van spreken met een jurk over straat wil lopen; dat moet in principe gewoon kunnen. Waarom zou dat niet kunnen? Maar ik moet... dat moet kunnen, omdat ik er niemand mee lastig val; ik bedoel: ik ben degene die de jurk aanheb, en waarom zou ik niet koffie kunnen drinken hier in de V&D met zo'n jurk?”

Respondent JR6²

¹ Respondent JR5 gaat ‘traditioneel Marokkaans’ gekleed. Zij is tevens de enige van alle respondenten die een hoofddoek draagt.

² Respondent JR6 gaat niet gekleed in een jurk of djellaba, zoals het citaat wellicht suggereert, maar draagt een jasje en een overhemd.

Bij vragen over het politieke klimaat, wordt vooral Geert Wilders vaak genoemd. Alle respondenten noemen hem. Ook Rita Verdonk, Theo van Gogh en Ayaan Hirsi Ali worden veelvuldig genoemd. Een aantal respondenten noemt ook Pim Fortuyn en het Vlaams Blok wordt een keer als voorbeeld gegeven. Respondent JR1, die politiek ‘neigt naar SP’ geeft aan dat ook Jan Marijnissen te makkelijk uitspraken doet over de Islam, zonder ze eerst te staven.

“Nou, Jan Marijnissen kwam laatst bij Jensen en toen zei die: ‘ik vind niet dat de Koran verboden moet worden, maar ik vind wel dat we moeten zorgen dat vrouwen niet onderdrukt worden’... alsof dat in de Koran staat, weet je wel?[...] Dan denk zoiets van ja, voordat je zo’n uitspraak doet, check even na of het er echt staat of niet.”

Respondent JR1

De respondenten voelen zich onvoldoende vertegenwoordigd in de politiek. Ze hebben niet echt het idee dat er politici zijn die namens hen spreken. Dit hoeven niet persé politici vanuit de doelgroep zelf te zijn; zolang ze maar aangeven dat ze oog hebben voor de behoeften van de doelgroep. Zelfs respondent JR2, politiek actief voor de SP, vindt dat haar partij harder moet optreden tegenover Wilders.

“Eigenlijk zou ik het liefst een nieuwe partij willen zien, die dat heel goed op de agenda heeft staan. Ik bedoel geen AEL of zo, maar ook niet een partij waar er alleen maar allochtonen of Marokkanen op de lijst komen te staan, want juist... ja, de Nederlandse samenleving, dus het moet wel representatief zijn, maar die het wel duidelijk op de agenda heeft staan.”

Respondent JR1

“[...] maar als het gaat over vraagstukken die Wilders oproept, dan denk ik: “ze mogen wel wat harder optreden.” Mijn eigen partij mag nog wel harder tegen Wilders optreden.”

Respondent JR2

De respondenten zijn echter niet alleen maar pessimistisch over de politiek. Het feit dat steeds meer mensen afstand nemen van Wilders wordt door een aantal respondenten als positief

aangemerkt. Respondent JR2 merkt tevens op dat er steeds meer Marokkanen politiek actief worden.

Behalve over de politiek zijn de respondenten ook negatief over de arbeidsmarktpositie van de doelgroep. Vrijwel alle respondenten zien dat de doelgroep aanloopt tegen discriminatie en vooroordelen, of nog altijd te kampen hebben met een achterstand. Respondent JR4 wijst ook op de loonongelijkheid tussen man en vrouw. Respondent JR5 relateert de discriminatie op de arbeidsmarkt door aan te geven dat niet alleen de doelgroep, maar ook andere bevolkingsgroepen te maken hebben met discriminatie – en dat dit niet enkel op basis van etniciteit of religie plaatsvindt. Toch worden ook positieve zaken gezien. Het gaat wel beter met de doelgroep op de arbeidsmarkt. Respondent JR2 merkt op dat een allochtone achtergrond ook een pré kan zijn.

“Dankzij mijn afkomst heb ik soms wel ingangen die anderen misschien niet zouden hebben. Mensen willen me graag in commissies hebben omdat ik een andere etniciteit met me meebreng.”

Respondent JR2

Respondent JR6 ziet ook een achterstand van de doelgroep op het gebied van onderwijs. Eén respondent benoemt dat de doelgroep in het onderwijs wordt afgerekend op het ‘allochtoon zijn’; een ander heeft een vermoeden dat het zo is. Maar ook op het gebied van onderwijs zien de respondenten positieve dingen gebeuren. Benoemd wordt, dat er een inhaalslag gaande is en dat Marokkanen steeds hoger opgeleid zijn.

“Ik heb altijd voor Nederlands goede cijfers gehaald bijvoorbeeld, ik stond nooit lager dan een 7 voor Nederlands, en op die school is het me gelukt om voor een examen een 3 te krijgen. Terwijl ik er een heel goed gevoel over had. Toen ik vroeg aan de lerares of ik m’n examen mocht inzien was dat zo van ‘ja, dat moet je schriftelijk aanvragen, mail opsturen’, hele verhalen, kleine kans dat...”

Respondent JR5

Op cultureel vlak (in de breedste zin van het woord) worden zowel positieve als negatieve zaken benoemd. Zo wordt het als positief ervaren dat er steeds meer Marokkanen verschijnen in films en op tv, maar dat ze vaak stereotype rollen spelen wordt weer als negatief ervaren.

De link tussen Islam en terrorisme wordt als storend ervaren. Respondent JR2 benoemt ook dat sommige praatprogramma's vooroordelen uitdragen.

“Programma’s als Rondom 10 wil ik niet eens meer kijken omdat de presentator ontzettend bevooroordeeld is. En dat merk je ook. Mensen die anti-Islam zijn, gaat hij meer op in. Maar zodra iemand pro-Islam is, dan is het meteen afkappen van ‘ja, nou... u ziet...’ Ik vind dat sommige programma’s erg bevooroordeeld zijn. Pauw & Witteman vind ik soms ook heel erg bevooroordeeld. Er zijn heel veel programma’s waar ik niet eens meer naar wil kijken omdat ik ze te bevooroordeeld vind.”

Respondent JR2

Over ontwikkelingen op muzikaal gebied wordt positiever gesproken. Benoemd wordt dat er steeds meer Marokkaanse artiesten in de Nederlandse hitparades komen. Ook nemen westerse artiesten steeds meer Marokkaanse invloeden mee in hun muziek; zo benoemen respondenten JR2 en JR3. Respondent JR4 spreekt over een wederzijdse beïnvloeding. Volgens respondenten JR3 en JR4 beperkt de invloed zich niet alleen tot de muziek. Je ziet in het dagelijkse leven ook steeds meer Marokkaanse invloeden in de samenleving.

“Inrichting van huizen, daar zie je toch wel typisch Marokkaanse dingen... siervazen of zo, of mozaïeken. Toch wel Marokkaanse kenmerken die je terug vindt. Ook wel eens in kleding of zo, zie je het. Of tegenwoordig een ketting met het handje van Fatima... zie je ook heel vaak bij Nederlanders om de nek hangen.”

Respondent JR4

Toch worden ook in het leven van alledag ook negatieve zaken opgemerkt. Hier wordt opgemerkt dat cultuur en religie vaak door elkaar heen lopen. Dit geldt zowel voor autochtonen als voor de doelgroep zelf; de scheidslijn is onduidelijk. Verschillende respondenten benoemen expliciet dat er nog erg in termen van ‘wij’ en ‘zij’ wordt gedacht. Er wordt opgemerkt dat er soms met twee maten wordt gemeten, en dat voor autochtoon en allochtoon niet altijd dezelfde regels worden gehanteerd. Sommigen geven aan dat ze van dichtbij wel eens te maken hebben met racisme en met pesterijen. Er wordt een zekere angst voor allochtonen waargenomen in de samenleving en er wordt melding gedaan van een *clash* tussen gewoonten.

“Nou dan zie ik gewoon een groepje jongens staan en dan loop ik er langs, en dan beginnen ze te schelden, en dan draai ik me om. En een andere keer dan loop ik gewoon door.”

Respondent KJ

Op de werkvloer en op school ervaren de respondenten ook wel eens onjuiste vooronderstellingen over de Islam van collega's of klasgenoten. Dit kan leiden tot irritaties.

“En dat zijn wel discussies die ik vaak moet aangaan met mensen. Op een gegeven moment zeg ik gewoon ja, want dan is het maar klaar. Word je uitgehuwelijkt? Ja, klaar!”

Respondent JR1

Ook de (Deense) cartoons worden opgemerkt als negatieve zaken in de samenleving. Dit wordt opgemerkt door de respondenten (JR3 en JR4) die ook aangaven zich te storen aan het verband tussen Islam en terrorisme, dat in films vaak wordt gelegd.

“Ja, als het een vriendelijk gezicht was, zou ik zeggen: ‘okee, je hebt het geprobeerd’... Ik vind niet dat het moet, maar eh... maar eh... het is wel positief bedoeld. Maar echt dat negatieve, hoe moeten wij daar dan op reageren? Moeten we dan zeggen ‘oh wat een mooie tekening’? Wat verwacht je dan van Moslims; hoe moeten wij reageren? Vind je het gek als wij boos of gekwetst raken.”

Respondent JR3³

De respondenten merken wel dat het taboe van het multiculturalisme aan het afkomen is. Eerder noemde ik al muziek in dit verband, en invloeden in het dagelijkse leven. Ook de populariteit van schrijvers als Khaled Houseini en Kader Abdollah worden als positief gezien. Datzelfde geldt voor het toenemende aantal multiculturele festivals. Respondent JR2 ziet in deze ontwikkeling een toenadering tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

³ Respondent JR3 spreekt hier op de wijze waarop de profeet Mohammed is geportretteerd in de cartoons uit de Deense krant de Jundland Posten. Eerder is uitgelegd dat het verboden is om de profeet af te beelden, maar dat hij omschreven wordt als een vriendelijk ogende, respectvolle man met roodbruin haar. In de cartoons wordt hij echter afgebeeld als een soort 'Iraanse Ayatollah' met een bom op zijn hoofd.

“We stoppen de multiculturele samenleving niet meer in de doofpot; we durven ermee naar buiten te treden. Ik denk dus wel dat er mensen zijn die toenadering zoeken naar elkaar. Maar ik hoop dat het zich ook doorzet.”

Respondent JR2

De respondenten verklaren de positieve ontwikkelingen doordat er meer omgang is tussen de doelgroep en de rest van de samenleving, en dat er meer bekendheid met en over de doelgroep is. Een aantal respondenten geeft hierbij ook aan dat de discussie over de doelgroep positief heeft uitgewerkt. Daarnaast kijken de respondenten ook naar zichzelf in de verklaring voor de ontwikkelingen; ze spreken van een sterkere, meer weerbare generatie. Respondent KJ geeft hierbij aan dat het wel afhankelijk is in welke buurt je opgroeit.

Negatieve zaken en ontwikkelingen worden verklaard met vooroordelen en vooronderstellingen. Hierbij geeft respondent JR2 vooral de media aan als voedingsbodem hiervoor. Respondent KJ geeft aan dat het vooral gaat om het over één kam scheren van de doelgroep als geheel. Bij pesterijen legt hij een link met discriminatie en racisme. Respondent JR3 geeft aan dat de doelgroep vooral als allochtoon wordt gezien wanneer het ‘hen’ (de autochtone meerderheid) uitkomt. Respondent JR4 geeft aan dat Marokkaanse jongeren sneller verdacht worden van negatieve zaken. Ook worden culturele verschillen aangedragen als verklaring voor negatieve zaken. Volgens de meeste respondenten betreft het hier veronderstelde culturele verschillen, maar respondent JR6 geeft aan dat het om daadwerkelijke culturele verschillen gaat. Hij merkt tevens op dat autochtonen een beetje ‘genoeg’ hebben van de doelgroep. Ook wordt het (gebrek aan) onderscheid tussen cultuur en religie als verklaring aangedragen. Sommige respondenten zeggen dat de autochtonen dit onderscheid niet goed maken. Culturele uitingen van de doelgroep worden door allochtonen vaak gezien als religieuze uitingen. Andere respondenten zeggen juist dat het onderscheid onvoldoende door de doelgroep zelf wordt gemaakt. Dat veel Marokkaanse jongeren denken te handelen vanuit de religie, maar dat dit feitelijk handelen vanuit een culturele achtergrond is. Interessant hierbij is, zoals ik al eerder vermeldde, dat vrijwel alle respondenten hun Islamitische geloofsovertuiging vereenzelvigen met hun Marokkaanse achtergrond.

“[...]Ayaan Hirsi Ali zegt dat... en dan denk ik: ja, waar staat dat in de Koran? Ayaan Hirsi Ali is Somalisch. Haar cultuur is Somalisch. Ja, vaak zijn die landen... die praktiseren de Islam, maar in hun soort van eigen cultuur. Ik bedoel: de Islam die in

Marokko is, is heel anders dan de Islam in Somalië. En dan denk ik van ja, ik weet niet hoe je aan die informatie komt, maar het staat echt nergens in de Koran.”

Respondent JR1⁴

“Heel veel Marokkaanse jongeren die... die eh... die doen iets omdat de cultuur het zegt, en die koppelen het terug aan de Islam. Terwijl het cultuur is wat ze doen en daardoor krijgt de Islam een negatief beeld. En ja, dat vind ik wel jammer. Bijvoorbeeld het uitschelden van homoseksuelen... nergens in de Koran staat dat je ze moet uitschelden, dus... maar dan koppelen hun dat wel weer aan de Islam.”

Respondent JR5

Ondanks het feit dat vrijwel alle respondenten negatief zijn over de positie van de doelgroep, zien ze ook een verantwoordelijkheid voor de doelgroep zelf om hier wat aan te doen. Zo stellen respondenten JR1 en JR2 dat Marokkaanse jongeren, vanwege hun positie, harder hun best moeten dan autochtonen, voor dezelfde kansen. Marokkaanse jongeren moeten zichzelf bewijzen. Afhankelijk van de persoonlijkheid van het individu zal er verzet zijn tegen discriminatie en vooroordelen, of zal iemand de situatie maar (moeten) nemen zoals hij is, stellen ze. Respondenten JR3 en JR4 staan expliciet voor het verzet en ziet dat de huidige generatie Marokkaanse jongeren daar ook kracht en inzet voor toont. Dit, in tegenstelling tot respondent JR5, die stelt dat de doelgroep enige vorm van discriminatie maar moet accepteren. Dit, omdat er volgens haar altijd wel discriminatie zal bestaan. Zij wordt liever door discriminatie afgewezen voor een baan, dan aangenomen en er later op de werkvloer mee te maken hebben. Hierbij is belangrijk om op te merken dat zij niet zo zwaar aan discriminatie jegens de doelgroep tilt, omdat andere groepen ook gediscrimineerd worden.

“Nee, ik vind van niet. Misschien wel, misschien dat ze er meer inzet voor moeten tonen, maar ja. Deal with it. Ik bedoel... we zijn nog steeds in Nederland. En als het hier zo gaat, dan moeten we daar gewoon maar aan wennen in plaats van lopen zeuren daarover of een slachtofferpositie innemen. Gewoon, ga maar gewoon zoeken, Ooit zul je echt wel werk vinden, hoor. [...]Nederland heeft véél meer kansen dan Marokko zelf, hoor. Dus, als ze gaan zeuren, heb ik zoiets van ja ‘ga maar terug naar Marokko, daar heb je helemaal niks’. Dus wees maar blij met wat je hier

⁴ Respondent JR1 spreekt hier over discussies die zij vaak heeft over de Islam, waarbij haar gesprekspartner – verwijzend naar bijvoorbeeld Ayaan Hirsi Ali – iets zegt in de trant van ‘bij jullie [moslims] is het toch zo dat...’

voorgeschooteld krijgt. Misschien is het wel veel moeilijker dan een Nederlandse jongen; maar ja, wel beter dan... als je in Marokko woont.”

Respondent JR5

Over autochtonen zeggen de meeste respondenten dat ze maar enig verschil, diversiteit moeten accepteren. Dit komt overeen met de visie die de respondenten op acculturatie hebben. Zij staan immers een vorm van aanpassing (integratie) voor waarin iedereen voldoende in de samenleving past om te kunnen participeren, maar waarin wel iedereen vrij is om daarnaast ook hun (culturele, religieuze of persoonlijke) eigenheid te behouden. Respondent JR1 voegt hier aan toe dat autochtonen zich meer moeten verdiepen in de religie en de cultuur van de doelgroep. Zij maakte eerder ook al duidelijk dat ze zich kon ergeren aan uitspraken over de Islam – zowel in de media als door (bijvoorbeeld) collega's – die niet staven met de realiteit. Ze geeft aan dat als mensen de overeenkomsten tussen de Koran en de Bijbel beter zouden kennen, een goede discussie beter mogelijk zou zijn.

“In plaats van... oh, maar... jullie zeggen dit... of van: in de Koran staat dat... alsof ze het echt gelezen hebben... en dan zeggen ze van ja, dit en dit en dit. Je kan ook zeggen: in de Bijbel staat dat ook, en dan heb je al een heel ander gesprek dan wanneer... ja, een aanval of zo...”

Respondent JR1

Voor de samenleving als geheel zeggen de respondenten dat het een goede zaak zou zijn als er een einde kwam aan het hokjesdenken of het denken in termen van 'wij' en 'zij'. Deze wens loopt als een rode draad door de interviews. Het komt overeen met de wens om volwaardig te participeren in de samenleving en met de ergernis over de positie en bejegening van de doelgroep. Een tweetal respondenten (JR5 en JR6) is zelfs van mening dat men niet zoveel energie in het onderwerp 'Marokkaanse jongeren' moet steken; dit zou de kijk op de doelgroep als 'anders' enkel bevorderen. De respondenten vinden dat er meer oog moet zijn voor de onderlinge overeenkomsten, in plaats van de verschillen tussen de diverse bevolkingsgroepen. Een opmerking van een aantal respondenten die zowel positief als negatief kan worden uitgelegd, is dat er op een gegeven ogenblik wel een andere bevolkingsgroep zal zijn die de huidige positie van de doelgroep overneemt. De doelgroep zelf stijgt dan wel op de etnische hiërarchische ladder, maar het hokjesdenken blijft intact.

“We moeten niet al onze energie, zeg maar, steken in dit onderwerp. En soms heb ik het idee dat we ons teveel bezighouden met dit onderwerp. Politiek en allerlei organisaties en scholen en noem maar op; op een gegeven moment moet je ook zeggen ‘genoeg is genoeg’, zeg maar, gewoon verder gaan, niet blijven hangen. Dat idee heb ik wel eens. Ja.”

Respondent JR6

“Mensen met een Marokkaanse, Turkse achtergrond, die worden vaak als de slechteriken gezien; dat zie ik wel. Alhoewel nu ook de Polen komen, en daar hoor je nu de geluiden over die je in de jaren '60, '70 hoorde over Marokkanen en Turken: ‘zij pakken onze banen af’, dus dat geluid dat toen gezegd werd tegen de Marokkaanse, Turkse gastarbeiders, wordt nu gezegd over de Poolse werknemers.”

Respondent JR2

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk breng ik de resultaten en analyses uit mijn onderzoek samen met de literatuur. Hiermee vat ik de relatie tussen de probleemstelling en de resultaten en analyses samen en geef ik antwoord op de probleemstelling. Hierbij beantwoord ik eerst de ‘wat’-vraag, en daarna de ‘waarom’-vraag. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt het geheel nog eens kort en bondig samengevat.

Ook in dit hoofdstuk zal ik gebruik maken van citaten. Deze dienen ter illustratie en bevestiging van de conclusies te worden gelezen.

In de door mij getrokken conclusies hangt veel van wat ik in de interviews te horen heb gekregen samen met de etnische hiërarchische ladder. Dit zegt niet direct dat de respondenten zich bewust zijn van deze ladder en de mechanismen die hier bij horen; de symptomen van de ladder worden echter wel benoemd. De negatieve positie die zij zijn toebedeeld in de Nederlandse samenleving is een gevolg van de mechanismen van de etnische hiërarchische ladder. De autochtone meerderheid kent een sterke behoefte om zichzelf als positief te zien; hierdoor zien ze andere bevolkingsgroepen automatisch als negatiever (dan zichzelf). Er ontstaat een hiërarchische ladder, een rangorde, van groepen die positiever en negatiever worden gewaardeerd. Deze rangorde is gemeengoed binnen de eigen groep. Behalve dat iedere groep een eigen ladder aanmaakt, bestaat er tussen de groepen onderling een bepaalde consensus over de rangorde (Hagendoorn, 1995). In deze – samenlevingsbreed aanvaarde – rangorde behoren Marokkanen, en met name Marokkaanse jongeren, tot de laagst gewaardeerde groepen in de samenleving. Hoewel de doelgroep expliciet ruimte overlaat voor nuances, ervaren Marokkaanse jongeren hun positie als negatief. Ze bemerken achterstelling en minder kansen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs, vooroordelen en discriminatie en een generaliserende, negatieve toon in de bejegening; zowel in het publieke (politieke) debat als in de persoonlijke omgang en benadering. De etnische hiërarchische ladder wordt als zodanig door een deel van de respondenten niet herkend. Nog minder wordt aangegeven dat de positie die Marokkaanse jongeren hierop innemen voortvloeit uit de behoefte van de samenleving. Het feit dat Marokkaanse jongeren een ongunstige sociale positie hebben in de Nederlandse samenleving wordt volop benoemd.

“Kennelijk heeft deze samenleving het altijd nodig dat een bepaalde groep de zwarte piet toebedeeld krijgt. En dat zijn op dit moment de moslims, en die worden als mens niet gezien.”

Respondent JR2

Mobiliteit op de etnische hiërarchische ladder is mogelijk. Dit wordt ook gezien door de respondenten – wat hen optimistisch stemt. Ze zien dat de doelgroep in de loop der tijd meer geaccepteerd wordt als een volwaardig onderdeel van de samenleving. Dit uit zich op het culturele vlak, maar ook in het feit dat de doelgroep een steeds gunstigere positie inneemt op de arbeidsmarkt en steeds hoger opgeleid wordt. Klimmen op de etnische hiërarchische ladder vergt echter inspanning; de respondenten geven te kennen dat Marokkaanse jongeren zelf ook inzet moeten tonen voor het verbeteren van hun positie.

“Gewoon voor de mensen die hier geboren zijn, kansen zat hoor. Het is maar net hoe sterk jij in je schoenen staat. Als ik één keer gediscrimineerd wordt dan ga ik echt niet zeggen ‘oh, ik word gediscrimineerd’, dus huilen, huilen, en ik ga er verder niets aan doen. Nee, dan ga ik gewoon door.”

Respondent JR5

Het huidige politieke klimaat vormt een belemmering voor de mobiliteit op de etnische hiërarchische ladder. Prominent zichtbare politici appelleren aan de behoefte van autochtonen om zichzelf als positiever dan andere bevolkingsgroepen te beschouwen; dit gaat ten koste van de groep die onderaan de ladder staat. De respondenten geven aan dat zij een generaliserend negatieve toonzetting jegens de doelgroep waarnemen. Zij geven aan dat zij in het publieke debat veel onjuiste vooronderstellingen tegenover de Islam horen; deze komen ook naar voren in persoonlijke gesprekken met autochtone kennissen (bijvoorbeeld collega's). Hierbij valt op dat de respondenten zelf hun Islamitische achtergrond vereenzelvigen met hun Marokkaanse. Dit zou kunnen voortvloeien uit de positioneringstrategie die Islamitische organisaties hanteren sedert de jaren '80 (Sunier in Geuijen e.a., hoofdstuk 5, 1998), maar het kan ook komen doordat beide achtergronden als dezelfde worden gepresenteerd door (autochtone) politici en bekenden. Omdat dit niet het onderwerp van mijn onderzoek is geweest, heb ik geen verklaring voor de vereenzelving van de Marokkaanse achtergrond met de Islam als zodanig. Het is voldoende en van belang om te weten dat uitspraken over de Islam worden opgevat als uitspraken over de doelgroep. De negatieve geluiden over de Islam

en over Marokkanen – en met name Marokkaanse jongeren – worden als dominant in het debat ervaren. Politici die zich negatief uiten over het Islamitische geloof of over de doelgroep worden in de ervaring van de respondenten te weinig tegengesproken.

“[...]als er wat gebeurt in – ik noem maar wat – Saudi Arabië, dan moet jij je gaan verantwoorden waarom dat gebeurd is. Ja, ik ben dan wel Marokkaans...”

Respondent JR3

De reden dat de respondenten negatief zijn over de sociale positie die de doelgroep in de samenleving heeft toebedeeld gekregen ligt niet alleen bij de nadelen die zij ervan ondervinden. Het heeft ook sterk te maken met hun ideaalbeeld van de samenleving, waar onvoldoende recht aan wordt gedaan. Zij zien het liefst dat iedere burger een set vaardigheden beheerst om zich staande te houden in de samenleving, maar daarnaast volledig vrij is om zijn of haar leven naar eigen wens in te richten. De roep vanuit de politiek dat Marokkanen zich steeds meer moeten aanpassen en eigenlijk niet in de Nederlandse samenleving passen, alsmede de grote hoeveelheid (vaak ongefundeerde) kritiek op de Islam, staan hier haaks op. Het huidige politieke klimaat staat sterk in het teken van denken in termen van ‘wij’ en ‘zij’, terwijl de doelgroep juist één samenleving wil, die rijk is aan diversiteit en waarbinnen eenieder zijn of haar eigenheid kan behouden. Hieraan wordt door de huidige samenleving, en zeker in het politieke debat, te weinig vorm gegeven.

“Het klimaat dat er heerst is best wel negatief vaak. Dat is gewoon heel veel... als ze een agendapunt ‘integratie’ hebben staan, dan betekent het toch wel heel vaak assimilatie; niet integratie. Dan is het heel vaak van ‘je moet je zo en zo en zo gedragen’.”

Respondent JR4

De sociale positie van de doelgroep in de samenleving en de wijze waarop er over de doelgroep gesproken wordt, wordt ook als negatief ervaren vanwege de negatieve effecten die het heeft op (leden van) de doelgroep. Met name boosheid wordt signaleerd. Daarbij wordt er gevreesd voor een selffulfilling prophecy; wanneer iets vaak genoeg gezegd wordt, wordt (of blijft) het op termijn bewaarheid. Het nadrukkelijk bestempelen van de doelgroep als zijnde negatief bemoeilijkt het beklimmen van de etnische hiërarchische ladder. Het fenomeen van de etnische hiërarchische ladder als zodanig kan door de doelgroep eveneens

als ongewenst worden beschouwd, omdat deze gericht is op het verdelen van de maatschappij in groepen en niet in een samenleving bestaande uit één grote groep waarbinnen diversiteit mogelijk is. (De mogelijkheid tot) mobiliteit op deze ladder is dan ook te duiden als een schrale troost bij de ongewenste positie die de doelgroep hierop heeft.

“Als ik kijk naar decennia terug, dan waren de Molukkers de zondebokken, hè? En nu praat niemand meer over de Molukkers; ik denk dat hetzelfde ook gaat gebeuren met de Marokkanen.”

Respondent JR6

Samenvatting

Met oog voor nuances zijn Marokkaanse jongeren negatief over hun sociale positie in de Nederlandse samenleving. Zij staan laag op de etnische hiërarchische ladder. Het huidige politieke klimaat wordt als negatief ervaren, omdat dit leidt tot boosheid onder Marokkanen en omdat er, naar mening van de respondenten, een eind moet gemaakt worden aan het wij/zij-denken. De respondenten staan een samenleving voor, waarin iedereen een set maatschappelijke basisvaardigheden bezit, zijn eigenheid kan behouden en als volwaardig mens wordt gezien. Dit is nu niet het geval. De respondenten zijn met name negatief over vooroordelen en discriminatie en over de achterstandspositie die de doelgroep thans inneemt. Positief is men over de inhaalslag die de doelgroep maakt op de arbeidsmarkt en in het onderwijs. Ook ziet men steeds meer (culturele) acceptatie in de samenleving, (pop)muziek, film, televisie en literatuur. De samenleving is echter nog teveel gericht op verschillende groepen, in plaats van één groep met een diversiteit aan individuen.

“Al vind je mij een Chinees, daar lig ik niet wakker van. Als ik maar gewoon mens kan zijn. En dat is wat ik wel mis heel vaak. Dat mensen hebben van ‘zij is een Marokkaan, dus zal dat wel zo zijn’, nee, ik ben Marokkaan maar ik ben evengoed een Nederlander. Misschien ben ik iets anders omdat ik Nederlands ben, of ben ik misschien... Nee, ik ben zo omdat ik menselijk ben. Ik ben [JR5], ik ben geen Marokkaan, geen Nederlander, geen niks...”

Respondent JR5

Hoofdstuk 6: Reflectie/discussie

Wetenschappelijk onderzoek waarop niets is aan te merken bestaat niet. Mijn onderzoek zal hier geen uitzondering op zijn. Temeer omdat ik gekozen heb voor een kwalitatieve aanpak met open, semi-gestructureerde interviews. Het analyseren van resultaten en het trekken van conclusies hieruit is een kunst op zich. Dit is dan ook de reden dat ik erg voorzichtig ben in het formuleren van mijn conclusies. Immers, wat voor mijn onderzoekspopulatie van acht respondenten geldt, hoeft niet persé gemeengoed van de doelgroep als geheel te zijn. Ik ben daarom uiterst terughoudend met het toedichten van meningen vanuit mijn onderzoekspopulatie aan de doelgroep als geheel. Toch ben ik van mening dat mijn bevindingen voor een bredere groep gelden dan slechts mijn acht respondenten. Er zit veel onderlinge overlap in hun uitspraken; hieruit blijkt een solide betrouwbaarheid. Het is echter wijs om mijn kwalitatieve bevindingen kwantitatief te toetsen via een representatieve steekproef. Dit laat ik graag aan andere wetenschappers over, maar ik ben beschikbaar mocht hij of zij, die zich aan de kwantitatieve toetsing waagt, mij hierin op enigerlei wijze wil betrekken.

Behalve dat het lastig in te schatten is hoe generaliseerbaar het gezegde is, is het ook een uitdaging om het niet-gezegde op waarde te schatten. Immers, als een respondent iets niet zegt, wil dit niet direct zeggen dat hij of zij datgene niet vindt. Het kan ook goed, dat hij of zij daar geen verstand van heeft, of dat het op dat moment even niet bij hem of haar opkwam om te noemen. Het is inherent aan het type interview dat ik heb gebezigd, dat iets dat niet gezegd wordt, niet automatisch kan worden uitgesloten. Respondent JR2 sprak bijvoorbeeld over een selffulfilling prophecy; de andere respondenten deden dat niet. Dit houdt niet in dat de andere respondenten geen selffulfilling prophecy zien. Zij gaven immers niet expliciet aan dat er géén sprake is van een selffulfilling prophecy. Het duiden van iets dat niet door veel respondenten is gezegd laat zich niet gemakkelijk doen. Wanneer het past in een lijn met uitspraken die wel veel gedaan zijn, neem ik de uitspraken mee in mijn analyse en conclusie. Anders noem ik hem hoogstens als uitzondering. Of er sprake is van een lijn met andere uitspraken, hangt af van de inschatting van de onderzoeker – mij dus. Een andere onderzoeker zou hierbij andere keuzes kunnen maken. Dit is niet beter of slechter, maar het zou wel andere conclusies teweeg kunnen brengen.

Nauw verbonden met de twee eerdergenoemde problemen is de vraag in hoeverre het relevant is welke uitspraak bij welke respondent hoort. Hoe specifiek behoort een uitspraak aan een respondent toe, en in hoeverre is er sprake van een algemene uitspraak? Iedere respondent heeft zijn eigen achtergrond, waarvoor een uitspraak relevant is. Ook kunnen uitspraken in de context van eerdere uitspraken van de respondent relevant zijn. Of iemand een consistent verhaal houdt, of zichzelf tegensprekt, is natuurlijk van enorm belang voor de analyse en de conclusies. Als onderzoeker met het verkrijgen van een algemeen beeld als doelstelling, is het echter ook van belang om het 'grote plaatje' niet uit het oog te verliezen. Ook hier is het afhankelijk van de inschattingen van de onderzoeker hoe de balans ligt tussen het specifiek benoemen van de respondent bij een uitspraak, en het veralgemeniseren van een uitspraak. Ook is dit niet zozeer een kwestie van goed of fout, maar het heeft wel gevolgen voor de analyse en de conclusies.

De rol van de onderzoeker als persoon is niet te onderschatten in dergelijke onderzoeken. Dit gaat niet alleen op bij de waardering van bepaalde uitspraken of de relevantie van het al dan niet toekennen van een uitspraak aan een specifiek individu. Als onderzoeker ben ik degene geweest die de probleemstelling heeft geformuleerd, de literatuurstudie heeft verricht, de interviews heeft opgesteld en de meeste daarvan heeft afgelegd. Een ander zou de probleemstelling anders kunnen hebben geformuleerd. Of andere literatuur gevonden kunnen hebben. Een andere topiclijst voor de interviews kunnen hebben samengesteld. Of een andere reactie kunnen krijgen van de respondenten – ervan uitgaande dat die andere onderzoeker überhaupt al dezelfde respondenten voor zich zou krijgen. Dat is zeker niet goed of fout, maar het heeft nu eenmaal consequenties. Zoals het, naar mijn mening, een goed wetenschapper betaamt, ben ik mij zeer bewust van de rol die ik hierin heb. Het is dan ook niet voor niets dat er in deze rapportage op verschillende plekken gesproken wordt van 'ik'. De 'ik'-persoon in deze onderzoeksrapportage ben ik als onderzoeker, bewust van mijn niet-uitwisbare rol in dit geheel.

Juist omdat mijn rol als onderzoeker meespeelt in het onderzoek als zodanig, is het interessant als er meer onderzoeken naar dit onderwerp gedaan zouden worden. Dit kan natuurlijk de eerdergenoemde kwantitatieve toetsing zijn, maar ook herhalingen van dit kwalitatieve onderzoek (door anderen, met andere respondenten) of vergelijkbare kwalitatieve onderzoeken. Een vergelijking tussen deze onderzoeken zou een nog nauwkeuriger beeld van de ervaring van Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving kunnen opleveren.

Wie onderzoek wil doen naar deze doelgroep, moet er echter rekening mee houden dat de doelgroep zich niet makkelijk laat benaderen. Sommige jongeren zijn blij dat ze eindelijk hun mening kunnen geven; anderen zien onderzoek naar Marokkaanse jongeren als bevestiging van een maatschappij die in groepen is verdeeld. Het onderzoek zou kunnen worden opgevat als bevestiging van het feit dat Marokkaanse jongeren als groep ‘anders’ zijn, terwijl ze met hun eigenheid toch vooral volwaardig lid van de samenleving willen zijn. Niet als ‘anders’ worden gezien. Een onderzoeker moet weten dat het vinden van respondenten in deze doelgroep veel tijd, geduld en vooral doorzettingsvermogen vergt.

Tevens verdient het zeker aanbeveling om onderzoek te doen naar de oorzaken van de sterk geïslamiseerde Marokkaanse identiteit. In mijn onderzoek ontdekte ik dat (Islamitische) Marokkaanse jongeren hun religieuze en etnische identiteit met elkaar vereenzelvigen; terwijl ze tegelijk benadrukken dat cultuur en religie niet zoveel door elkaar zouden moeten lopen. In mijn onderzoek is dat een relevant gegeven voor de positionering van de doelgroep, maar de oorzaken blijven helaas onbekend. In hun uitspraken is het duidelijk op te maken dat zij (meestal) het onderscheid tussen cultuur, religie en etniciteit goed kunnen maken. Toch worden deze drie met een zekere vanzelfsprekendheid door elkaar heen gebruikt. Waarom dat is, is mij onbekend. Wellicht dat iemand – misschien ikzelf – dat eens gaat onderzoeken.

Literatuurlijst

- Auteur onbekend (ANP), Arbeidsmarkt verbeterd voor allochtonen, AD, 24 januari 2008.
- Auteur onbekend (ANP), GroenLinks: wel discriminatie op arbeidsmarkt, Trouw, 9 november 2006
- Auteur onbekend (ANP), Het Schnitzelparadijs voorbij Shouf Shouf Habibi!, AD 2 november 2005
- Auteur onbekend (ANP), Onderzoeksbureau: wel discriminatie op arbeidsmarkt, Trouw, 2 november 2006
- Auteur onbekend (ANP), Shouf shouf habibi! best bezocht in 2004, AD, 4 januari 2005
- Auteur onbekend, Allochtone jongeren jagen op homo's, De Telegraaf, 15 juni 2007
- Auteur onbekend, Discotheek mag 'Marokkanen' weigeren, AD, 4 juli 2007
- Auteur onbekend, Door Marrokanen weggetreiterd, De Telegraaf, 11 mei 2007
- Auteur onbekend, Marokkanen gooien homo in het water, De Telegraaf, 25 mei 2007
- Auteur onbekend, Marokkanen spugen op portret Van Gogh, De Telegraaf, 3 november 2004
- Auteur onbekend, Moslims halen schouders op om islamfilm Wilders, website Nieuwsfeit, 29 november 2007.
- Auteur onbekend, PVV wil stadionverbod voor Marokkanen, AD, 13 mei 2007
- Bessems, K., Verdonk ziet afwijzen door afkomst niet, Trouw, 19 januari 2005
- Bos, M., De meiden van Halal: 'Wij zijn Hollanders, een product van dit land', Intermediair, 9 mei 2007
- Bourhis, R.Y., Moïse, L.C., Perreault, S. en Senécal, S., Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach, International Journal of Psychology, 32, 369-86, 1997
- Bovenkerk, F. (redactie), Omdat zij zo anders zijn, Boom, 1978
- Cabenda, P. en Van Driel A., De tijd is rijp, Volkskrant, Kunst & Cultuur, 7 november 2002
- Chrissysochoou, X., Cultural Diversity, Its Social Psychology, Blackwell Publishing, 2004
- De Jong, J.D., Kapot Moeilijk, een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent gedrag van 'Marokkaanse' jongens, Aksant, 2007

- De Pater, Dr. B.C. (coördinerend projectadviseur), De Bosatlas van Nederland, uitgeverij Wolters-Noordhoff, 2007
- Decety, J en Sommerville J.A., Shared representations between self and other: a social cognitive neuroscience view, Trends in Cognitive Sciences, Volume 7, Issue 12, Pages 527-533, 2003
- Den Hartog, T. en Tates, T., 'Justitie stelt alle Marokkanen in kwaad daglicht', AD, 19 januari 2008
- Geuijen, Drs. C.H.M. (redactie), Multiculturalisme, uitgeverij Lemma, 1998
- Gijsberts, M., Dagevos, J., Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen, Migrantenstudies, (20) 3, pp 145 – 168, 2004)
- Gras, Bovenkerk, Gorter, Kruiswijk, Ramsodh, Een schijn van kans, uitgever onbekend, 1995
- Groen Iñaki Oñorbe Genovesi, J., Allochtonen enthousiast over Fortuyn, de Volkskrant, Binnenland, 4 mei 2002
- Groen, J. en Kruijt, M., Bijna helft jonge Marokkanen antiwesters, Volkskrant, 14 juni 2006
- Hagendoorn, L., Intergroup Biases in Multiple Group Systems: The Perception of Ethnic Hierarchies, European Review of Social Psychology, 6:1, 199 – 228, 1995
- Herderscheê, G. en De Sloover, S., Discriminatie vaak oorzaak werkloosheid allochtonen, de Volkskrant, Economie, 15 november 2007
- Homan, M., Generatie Lonsdale, Extreem-rechtse jongeren in Nederland na Fortuyn en Van Gogh, uitgeverij Houtekiet, 2006
- Hutnik, N., Ethnic Minority Identity. Oxford: Clarendon Press., 1991
- Irrgang, Drs E., Van Raak, Dr. R, Sas, Dr. P., Schouten, N, Leest u zijn boeken maar. De pimpelpaarse antwoorden van Pim Fortuyn, wetenschappelijk bureau SP, 2002
- Jennissen, R.P.W., Blom, M., Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken, WODC-cahier, 2007
- Pels, T., De Gruijter, M., Hoe vergaat het de nazaten van de 'gastarbeiders'? Ontwikkelingen onder Marokkanen in Nederland, Sociologische Gids, Jaargang 51, 2004
- Poppe, E., en Verkuyten, M., Culture and Conflict, Aksant, 2007
- Roelandt, Th. J. A. Verscheidenheid in ongelijkheid. Een studie naar etnische stratificatie en onderklassevorming in de Nederlandse samenleving, Thesis Publishers, 1994

- Schnabel, Prof. Dr. P. (directeur), In het zicht van de toekomst, Sociaal en Cultureel Rapport 2004, SCP 2004
- Sumner, G., Folkways. New York: Ginn, 1906
- Tajfel, H., Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 1982
- Trappenburg, M.J., Had het anders gekund? Over het Nederlandse integratiebeleid, Boom, 2003
- Van den Brink, G., Geweld als uitdaging, De betekenis van agressief gedrag bij jongeren, NIZW, 2001
- Van der Werf, S., Allochtonen, uitgeverij Coutinho, 1998
- Van Hoof, J. en Van Ruysseveldt, J. (redactie), Sociologie en de moderne samenleving, maatschappelijke veranderingen van de industriële revolutie tot in de 21 eeuw, uitgeverij Boom, 1996
- Van Tilburg, W., Boerman, F.A. en Prins, L., Landelijke Criminaliteitskaart 2002. Aangiften en verdachtenanalyse op basis van HKS-gegevens, KLPD, 2003
- Veldboer, L. en Duijvendak, J.W., Wonen en integratiebeleid: een gemengd beeld, Sociologische Gids, 2004
- Verkuyten, M., Hagendoorn, L., Masson, K., The Ethnic Hierarchy Among Majority and Minority Youth In The Netherlands, Journal of Applied Social Psychology 26 (12), 1104–1118, 1996
- Verkuyten, M., Kinket, B., Social Distances in a Multi ethnic Society: The Ethnic Hierarchy amongst Dutch Preadolescents, Social Psychology Quarterly, vol. 63, no.1, 75-85, 2000
- Vink, M.P., Dutch 'Multiculturalism' Beyond the Pillarisation Myth, Political Studies Review 5 (3), 337–350, 2007
- Werdmolder, H., Wilders snapt criminele Marokkanen niet, Volkskrant, Forum, 12 oktober 2006
- Wilders, G. en anderen, Verkiezingspamflet PVV, 2006
- Wilders, G., Genoeg is genoeg: verbied de Koran, de Volkskrant, Forum, 8 augustus 2007
- Woerdman, E., Politiek en Politicologie, uitgeverij Wolters-Noordhoff, 1999

Bijlagen

Bijlage 1; Topiclijst

INLEIDING

Leuk dat je meedoet aan dit onderzoek. Ik zou het interview graag willen opnemen op cassette, vind je dat erg? (*antwoord, bedanken, cassetterecorder aanzetten – indien toestemming*)

Ik zal eerst uitleggen wat er gaat gebeuren. Dit is een open interview, en dat wil zeggen dat het eigenlijk alle kanten op kan gaan. Dat hangt er maar net van af wat jij te zeggen hebt, en waar jij dieper en minder diep op in wilt gaan. Het is dus geen standaard vragenlijst die we vraag voor vraag aflopen. Als je iets niet snapt kun je altijd om verduidelijking vragen. Begrijp je dat? (*antwoord*) Kunnen we beginnen? (*antwoord*)

ALGEMEEN

Hier wordt de respondent bevraagd over algemenere zaken. Dit om enerzijds een beeld van de respondent zelf te krijgen, anderzijds om de respondent geleidelijk aan het interview te laten wennen.

- Naam
- Leeftijd
- Woonplaats (evt: waar precies in woonplaats, hoe ziet wijk/buurt eruit?)
- Opleiding/werk

TOPICS

Hoe ervaren Marokkaanse jongeren hun sociale status binnen de Nederlandse samenleving en waardoor laat dit gegeven zich verklaren? (Hoofdvraag)

- Positie doelgroep (algemeen)
Hoe denk je dat de Nederlandse samenleving tegen Marokkaanse jongeren aankijkt?
Hoe denk je dat dit komt?
- Eigen positie respondent
(Zoals er naar Marokkaanse jongeren wordt gekeken,) geldt dat ook voor jou?
Hoe komt dat?
- Overlap eigen positie/positie doelgroep
Zijn er grote verschillen tussen hoe je zelf in de samenleving staat en Marokkaanse jongeren in het algemeen?
- Etnische hiërarchische ladder
Heb je het idee dat er positiever naar bepaalde bevolkingsgroepen wordt gekeken dan naar anderen?
Hoe komt dit?
- Acculturatiestrategieën + bijbehorende actuele discussie
Er wordt de laatste paar jaar veel gepraat over hoeveel de Marokkanen zich moeten aanpassen aan de Nederlandse samenleving. Wat vind je daarvan?
In hoeverre moeten Marokkanen zich aanpassen, en in hoeverre kunnen ze hun eigen cultuur behouden – vind je?
Wat vind je van de discussie die erover gevoerd wordt?
Kun je begrijpen waarom er zo gepraat wordt?
- Effecten positie
Wat merk je van de manier waarop er naar Marokkaanse jongeren wordt gekeken?
Wat voor gevolgen merk je? (bejegening, arbeidsmarkt, etc.)

Wat is de invloed van het politieke klimaat op de mate waarin Marokkaanse jongeren zich thuis weten Marokkaanse jongeren in de Nederlandse samenleving, en hoe laat die invloed zich verklaren?

- Kennis over politiek
Wat weet je van de politiek?
- Verschillen in de politiek
Merk je verschillen tussen verschillende politieke partijen?
- Betrokkenheid doelgroep bij politiek
Weten Marokkaanse jongeren, volgens jou, veel van politiek?
Houden Marokkaanse jongeren zich veel met politiek bezig?
Welke onderwerpen in de politiek vinden Marokkaanse jongeren, volgens jou, belangrijk?
- Betrokkenheid respondent bij politiek
Hou jij jezelf veel met politiek bezig?
- Gevoel van vertegenwoordiging door politiek bij doelgroep
Heb jij het idee dat de politiek voldoende doet met wat Marokkaanse jongeren zouden willen?
Denk je dat Marokkanen, Marokkaanse jongeren, voldoende te zeggen hebben over hoe het er in Nederland (politiek) aan toe zou moeten gaan?
Denk je dat Marokkaanse jongeren voldoende het gevoel hebben dat de politiek er ook voor hen is?
- Gevoel van vertegenwoordiging door politiek bij respondent
Heb jij het gevoel dat de politiek er voldoende voor jou is?
- Zou dit moeten?
Zouden politieke partijen zich meer bezig moeten houden met wat Marokkaanse jongeren willen?
Zouden er meer Marokkanen verkiesbaar moeten zijn in de bestaande politieke partijen?
Zou er een politieke partij moeten komen die speciaal voor Marokkanen bedoeld is?
- Inzicht in politieke klimaat
Welk geluid denk je dat de boventoon voert in de politiek?
Merk je dat er op een bepaalde manier over de Islam en over Marokkanen wordt gepraat in de politiek?
Waar denk je dat dit door komt?
- Effecten politieke klimaat
De manier van praten over de Islam en over Marokkanen, hoe denk je dat dit doorwerkt in de samenleving?
Merk je daar zelf ook wat van?
- Verklaring effecten
Hoe denk je dat het komt, dat de politiek op die manier doorwerkt?

Welke ontwikkelingen worden als positief ervaren door Marokkaanse jongeren in Nederland, en waarom?

- Kansen doelgroep in samenleving
Denk je dat Marokkaanse jongeren voldoende kansen hebben om hun leven in te richten zoals ze dat willen in Nederland?
Waar liggen de kansen voor Marokkaanse jongeren in de samenleving?
- Mogelijkheden doelgroep voor de toekomst in NL samenleving
Hoe zie jij de kansen voor Marokkaanse jongeren in de toekomst?

Kunnen Marokkaanse jongeren de toekomst voldoende inrichten zoals ze dat zelf willen?

- Kansen respondent in samenleving
Heb jij zelf voldoende kansen om je leven in Nederland in te richten zoals je dat zelf wilt?
Waar liggen jouw kansen in de samenleving?
- Mogelijkheden respondent voor de toekomst in NL samenleving
Hoe zie jij jouw kansen voor de toekomst?
Waar zie jij je eigen kansen voor de toekomst?
- Positieve ontwikkelingen in politiek
Zie jij positieve dingen gebeuren in de politiek?
Welke?
- Positieve ontwikkelingen in arbeidsmarktpositie
Denk je dat het makkelijker wordt voor Marokkaanse jongeren om een baan te krijgen?
- Positieve ontwikkelingen in opleiding
Kun je positieve dingen noemen voor Marokkaanse jongeren als het gaat om onderwijs en opleidingen?
- Positieve ontwikkelingen in cultuur (popmuziek, film, televisie, etc.)
Zie je positieve dingen gebeuren voor Marokkaanse jongeren op het gebied van cultuur?
- Verklaring; waarom vindt respondent deze zaken positief voor de positie van de respondent of de doelgroep als geheel?
Hoe denk je dat dit allemaal komt?
Waarom vind je deze dingen positief?

Welke ontwikkelingen worden als negatief ervaren door Marokkaanse jongeren in Nederland, en waarom?

- Belemmeringen doelgroep in samenleving
Welke dingen maken het moeilijker voor Marokkaanse jongeren in de samenleving?
- Belemmeringen doelgroep voor de toekomst in NL samenleving
Wat zou er voor kunnen zorgen dat Marokkaanse jongeren onvoldoende hun toekomst in Nederland kunnen inrichten zoals ze dat zelf zouden willen?
- Belemmeringen respondent in samenleving
Wat voor dingen maken het voor jezelf moeilijker in de samenleving?
- Belemmeringen respondent voor de toekomst in NL samenleving
Wat zou er bij jezelf voor kunnen zorgen dat je onvoldoende je toekomst kunt inrichten zoals je dat zelf wilt?
- Negatieve ontwikkelingen in politiek
Zie je slechte dingen gebeuren in de politiek?
Welke?
- Negatieve ontwikkelingen in arbeidsmarktpositie
Is het moeilijk voor Marokkaanse jongeren om aan een baan te komen?
Waarom?
Denk je dat dit zo blijft?
- Negatieve ontwikkelingen in opleiding
Kun je negatieve dingen noemen voor Marokkaanse jongeren als het gaat om onderwijs en opleidingen?

- Negatieve ontwikkelingen in cultuur (popmuziek, film, televisie, etc.)
Zie je positieve dingen gebeuren voor Marokkaanse jongeren op het gebied van cultuur?
- Verklaring; waarom vindt respondent deze zaken negatief voor de positie van de respondent of de doelgroep als geheel?
Hoe denk je dat dit allemaal komt?
Waarom vind je deze dingen negatief?

AFRONDING

- Mogelijkheid respondent om zelf iets te vragen
- EVT eigen aanvullingen respondent
- Bedanken voor interview; afsluiten

Bijlage 2; Definiëringen en Operationaliseringen

Onderstaande lijst dient als ondersteuning bij het wegwijs worden in de verschillende begrippen die worden gebruikt.

Allochtoon:	Persoon van wie ten minste één ouder niet in Nederland is geboren.
Arbeidsmigratie:	Migratie naar een ander land, teneinde daar (betaalde) arbeid te verrichten.
Assimilatie:	Acculturatiestrategie waarbij de cultuur van het land van herkomst wordt vervangen door de cultuur van het ontvangende land.
Autochtoon:	Persoon van wie beide ouders in Nederland zijn geboren.
Fascisme:	Verzameling van ideologieën waarin de totalitaire staat, verwerping van de democratie en verheerlijking van geweld centraal staan.
Gezinshereniging:	Toelating/komst van een gezin van een migrant in zijn nieuwe land.
Gezinsvorming:	Het zoeken van een huwelijkspartner voor of door een migrant in het land van herkomst.
Hiërarchische ladder:	Rangorde van aanzien tussen verschillende groepen
Ingroup:	Groep waartoe een individu zichzelf en anderen, die aan zekere criteria voldoen, rekent – bijvoorbeeld de eigen etnische groep.
Integratie:	Acculturatiestrategie waarbij zowel de cultuur van het land van herkomst als van het ontvangende land wordt omarmd.
Intergroup:	Hetgeen zich tussen verschillende groepen afspeelt.
Islamofobie:	Overtuiging dat de Islam een bedreiging is.
Marginalisering:	Acculturatiestrategie waarbij noch de cultuur van het land van herkomst wordt vastgehouden, noch de cultuur van het ontvangende land aanvaard wordt.
Migrantisering:	Het toeschrijven van bepaalde fenomenen als eigen voor (bepaalde categorieën) migranten.
Nationalisme:	Ideologie die zich baseert op vaderlandstrots en die de natie wil vrijwaren voor uitheemse invloeden.
Niet-Nederlander:	In Nederland woonachtig persoon die niet over de Nederlandse nationaliteit beschikt.
Nieuwe inwoners:	Verzamelnaam voor niet-Nederlanders, buiten Nederland geboren en allochtonen.
Outgroup:	Groep die niet voldoet aan de criteria om tot de <i>ingroup</i> te behoren.
Remigratie:	Het definitief terugkeren door migranten naar het land van herkomst.
Segregatie:	Acculturatiestrategie waarbij de cultuur van het ontvangende land niet wordt overgenomen en men vasthoudt aan de cultuur van het land van herkomst.
Sociale Status/Positie:	Mate waarin een persoon of bevolkingsgroep wordt geaccepteerd als volwaardig deel uitmakend van de samenleving.
Xenofobie:	Angst voor datgene dat vreemd/uitheems is.

Bijlage 3; Respondenten

Respondent JR1

Sekse: Vrouw
Leeftijd: 25
Woonplaats: Veenendaal
Opleiding/werk: Student ASW

Respondent JR2

Sekse: Vrouw
Leeftijd: 25
Woonplaats: Veenendaal, Gilbert van Schoonebeeckestraat in de schrijverswijk – de wijk waar de meeste allochtonen wonen.
Opleiding/werk: Docent aan Hogeschool van Amsterdam

Respondent JR3:

Sekse: Vrouw
Leeftijd: 26
Woonplaats: Veenendaal, Wijk 'het Franse Gat', waar relatief veel allochtonen wonen.
Opleiding/werk: HBO communicatie (afgestudeerd), tegenwoordig communicatiemedewerker

Respondent JR4:

Sekse: Vrouw
Leeftijd: 28
Woonplaats: Veenendaal, 'Palmengrif', ook relatief veel allochtonen. Grotendeels Marokkanen, maar ook veel Somaliërs, Antillianen en Surinamers.
Opleiding/werk: HBO communicatie (afgestudeerd), tegenwoordig communicatiemedewerker

Respondent JR5:

Sekse: Vrouw
Leeftijd: 19
Woonplaats: Tilburg West, achterstandswijk, kruidenbuurt (?)
Opleiding/werk: Sociaal Cultureel Werk (MBO), werkzaam in callcenter

Respondent JR6:

Sekse: Man
Leeftijd: 26
Woonplaats: Veenendaal
Opleiding/werk: HBO geschoold

Respondent MRK

Sekse: Man
Leeftijd: 12
Woonplaats: Utrecht
Opleiding/werk: VMBO
(Geïnterviewd door Maksym Fesunenکو)

Respondent KJ

Sekse: Man
Leeftijd: 13
Woonplaats: Utrecht
Opleiding/werk: VMBO, theoretische leerweg
(Geïnterviewd door Evi Velthuis)